

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

ALTERNATIVNÍ TRESTY

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Praha, duben 2011

Vypracovala: Miluše Hrbková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

.....

V Praze dne 11. 4. 2011

Miluše Hrbková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování mé diplomové práci a taktéž soudcům z Okresního soudu v Ústí nad Labem za konzultaci praktických problémů daného tématu.

Obsah

Obsah	0
Úvod.....	2
1. Pojem a účel trestu, teorie trestání	4
1.1 Pojem a účel trestu	4
1.2 Teorie trestání	6
1.3 Princip restorativní justice	7
2. Druhy trestů v zákoně č. 40/2009 Sb.	9
2.1 Historický vývoj trestů po roce 1989	9
2.2 Vymezení trestů a systém trestů	14
2.3 Alternativy k trestu odnětí svobody	16
3. Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.	18
3.1 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	18
3.1.1 Podstata, význam a podmínky podmíněného odsouzení	18
3.1.2 Rozhodnutí soudu o podmíněném odsouzení	20
3.1.3 Výkon rozhodnutí	22
3.2 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem	24
3.2.1 Podstata a účel podmíněného odsouzení s dohledem	24
3.2.2 Výkon dohledu nad pachatelem.....	25
3.3 Trest podmíněného odnětí svobody z pohledu praxe	27
4. Domácí vězení	28
4.1 Obecná charakteristika.....	28
4.2 Způsob a podmínky uložení trestu.....	29
4.2.1 Podstata trestu, délka výkonu trestu a místo výkonu trestu	30
4.3 Náhradní trest.....	31
4.4 Kontrola výkonu trestu	32
4.5 Trest domácího vězení z pohledu praxe	34
5. Obecně prospěšné práce.....	36
5.1 Obecná charakteristika.....	36
5.1.1 Zavedení a změny trestu obecně prospěšných prací v trestním zákoně a trestním řádu	37
5.2 Uložení trestu, rozsah trestu a způsob jeho výkonu.....	38
5.3 Přeměna trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody.	42
5.4 Trest obecně prospěšných prací z pohledu praxe	44
6. Peněžitý trest.....	45
6.1 Obecná charakteristika.....	45
6.2 Podmínky pro uložení peněžitého trestu.....	46
6.3 Výkon trestu a náhradní trest	48
6.4 Peněžitý trest z pohledu praxe	50
7. Ostatní alternativní tresty.....	51
7.1 Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.....	52
7.2 Trest propadnutí majetku	55
7.3 Trest zákazu činnosti	56
7.4 Trest zákazu pobytu	58
7.5 Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	60
7.6 Trest vyhoštění.....	62

7.7 Trest zákazu činnosti a trest zákazu pobytu z pohledu praxe	64
8. Probační a mediační služba České republiky	66
8.1 Zřízení probační a mediační služby	66
8.2 Základní údaje o Probační a mediační službě.....	66
8.3 Cíle a činnost Probační a mediační služby	68
Závěr	71
Použitá literatura	73
Seznam příloh	76
Příloha č. 1	77
Příloha č. 2	78
Alternative Punishments - Resumé.....	79

Úvod

Kriminalita v naší společnosti narůstá a je neustále sledována. S danou problematikou souvisí i sankce ukládané soudy pachatelům za protiprávní jednání. Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila v současné době velmi aktuální téma, a to alternativní tresty. Alternativní tresty jsou obecně řečeno tresty, které nejsou spojeny s přímým omezením odsouzeného na jeho osobní svobodě a nabízejí jinou možnost potrestání pachatele. Řeší problémy společenské, sociální, ale i ekonomické. Jsou alternativou k přeplněným věznicím, ve kterých je odsouzený izolován od společnosti, což s sebou nese množství negativních důsledků. Pachatel nemusí pracovat, nemá možnost hledat si práci či organizovat svůj volný čas. Navíc má zajištěno ubytování, stravu, zdravotní a sociální péči, a to vše na účet daňových poplatníků. I to je jeden z důvodů, proč se někteří pachatelé do vězení opakovaně vrací. Krátkodobý trest odnětí svobody se u pachatelů méně závažných trestných činů jeví jako zbytečně nákladný a z hlediska prevence dalšího páchaní trestné činnosti neúčinný.

Cílem alternativních trestů je ponechat odsouzené na svobodě a uložit jim takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti páchaní další trestné činnosti, ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života. Soudy přistupují k uložení alternativních trestů v případě, že se jedná o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody do pěti let a osoba pachatele není natolik narušená, aby její pobyt na svobodě byl pro ostatní nebezpečný.

Úkolem této práce je rozebrat jednotlivé druhy alternativních trestů, ukládaných dospělým pachatelům, z pohledu platné hmotně-právní úpravy, se zaměřením na podmíněné odsouzení, trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest, a to i z hlediska soudní praxe.

Svou diplomovou práci jsem rozdělila do osmi kapitol. V první kapitole se zabývám pojmem a účelem trestu, teorií trestání a významem pojmu restorativní justice. Druhá kapitola pojednává o trestech dle platné právní úpravy, jejich historickém vývoji po roce 1989, systému a obecně o alternativách k trestu odnětí svobody. Nejdůležitější částí mé práce jsou třetí až šestá kapitola, ve kterých se podrobně věnuji podmíněnému

odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, trestu domácího vězení, trestu obecně prospěšných prací a peněžitému trestu, kde kromě obecné charakteristiky a zákonných podmínek pro ukládání uvádím i pohled soudní praxe. V sedmé kapitole popisuji ostatní alternativní tresty včetně pohledu praxe na trest zákazu činnosti a zákazu pobytu. V poslední, osmé kapitole, se věnuji Probační a mediační službě, jejíž role v trestním řízení výrazně přispívá k efektivní realizaci alternativních trestů.

V závěru své diplomové práce se pokouším zhodnotit stávající hmotně-právní úpravu alternativních trestů a nastiňuji návrhy de lege ferenda.

Má diplomová práce je založena na studiu tuzemské literatury a právních předpisů. Při jejím zpracování jsem se seznámila i s řadou stanovisek a názorů odborné veřejnosti a použila jsem i statistické údaje z internetových zdrojů.

1. Pojem a účel trestu, teorie trestání

1.1 Pojem a účel trestu

Trest lze chápat jako opatření státního donucení, které je ukládáno v rámci trestního řízení jménem státu k tomu povolanými soudy pachateli za jeho trestný čin.

Trest, právní následek činu, na němž lpí vina, spočívá v právní újmě a ta je pachatelem činu pocíťována jako zlo a podle vůle zákonodárce má být jako taková přijímána.¹

Hlavním znakem trestu je způsobení újmy určité osobě. Jedná se o závažné zásahy do občanských práv, zejména osobní svobody či vlastnického práva. Český trestní zákoník vychází z myšlenky, že základním cílem trestu je ochrana společnosti před trestnými činy a jejich pachateli směřující k tomu, aby trestné činy nebyly páčány vůbec nebo alespoň v co nejmenší míře.²

Dle zásady nulla poena sine lege, která je zakotvena v Listině základních práv a svobod, č. 2/1993 Sb. (dále jen „LPS“) v čl. 39 jen zákon může stanovit, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.

Další zásada uplatňovaná v trestním právu je zásada humanismu, která zahrnuje nejen ochranu pachatele, jeho resocializaci či sociální reintegraci, výkon trestů a ochranných opatření, ale i ochranu potenciálních obětí před trestnými činy, jakož i ochranu práv a právem chráněných zájmů demokratické společnosti, včetně jejich humanitních ideálů a hodnot. Konkrétním projevem zásady humanity je např. ustanovení čl. 7 odst. 2 LPS, podle kterého „nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu“.³

Pojem trestu tedy můžeme shrnout následovně:

- jde o prostředek státního donucení,

¹ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Nakladatelství Leges, 2010 s.347.

² Tamtéž. s.349-350.

³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s.11.

- lze jej uložit výlučně pachateli trestného činu,
- trest ukládají výhradně soudy,
- trestem je pachateli trestného činu způsobena újma.

Pojem „účel trestu“ není v novém trestním zákoníku č. 40/2009 Sb., trestní zákoník účinném od 1. 1. 2010 (dále jen „TrZ“) výslovně vyjádřen a jeho vymezení je ponecháno především na trestní nauce a soudní judikatuře. Ustanovení vymezující obecný účel či funkce trestání byly nahrazeny úpravou obecných zásad trestání, které byly promítnuty do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Tyto zásady, vycházejí přímo ze samotných kořenů demokratického právního státu, jsou formulovány jednak obecně pro všechny trestní sankce v § 36 až 38 TrZ, jednak speciálně pro tresty v § 39 až 45 TrZ a ochranná opatření v § 98 a 99 TrZ.⁴

Účelem trestu je:

- ochrana společnosti před pachateli trestných činů, která je vrcholným, tj. konečným a nejdůležitějším cílem trestu,
- zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti (tzv. zábranný účinek trestu),
- vychovávat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život,
- generálně preventivní účinek trestu – výchovně působit na ostatní členy společnosti.⁵

Trestní zákoník vychází dle ustanovení § 38 TrZ ze zásady subsidiarity represe. Trestní sankce je nutno ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele a tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější.

S účelem trestu úzce souvisí otázka spravedlnosti. Pokud trest není adekvátní, pak má toto vliv i na jeho účinnost. Účelu trestu může být tedy naplněno pouze v

⁴ Tamtéž. s.351.

⁵ Tamtéž. s.353.

případě, že uložený trest je spravedlivý, trest by tedy neměl být ani přísnější ani mírnější, než je nutné k ochraně společnosti před trestnými činy. Druh a výměra trestu by měly odpovídat společenské závažnosti a ostatním okolnostem spáchání trestného činu a osobě pachatele.⁶

1.2 Teorie trestání

V historii o pojetí smyslu trestu, důvodů a účelu trestání v rámci právního řádu existovaly a existují dvě základní koncepce. Jsou to teorie absolutní, reprezentovaná teorií odplaty, a teorie relativní, jejímž představitelem je např. teorie prevence.

Teorie absolutní neboli odplatná je vyjádřena formulí „punitur, quia peccatum est (trestá se, protože bylo spácháno zlo) a spatřuje účel a podstatu trestu v něm samotném. Nespojuje s trestem žádné další cíle, trest je chápán jako spravedlivá odplata a v tomto smyslu újma za spáchaný zločin. Tato teorie je nejčastěji spojována se jménem Immanuela Kanta a Georga Wilhelma Friedricha Hegela.⁷

Teorie relativní je narozdíl od absolutní teorie vyjádřena formulí „punitur, ne peccetur“ (trestá se, aby nebylo pácháno zlo). Spojuje podstatu trestu s účelem stojícím mimo samotný trest, tzn. s ochranou jedince a společnosti. Trest je prostředkem dosažení tohoto vnějšího cíle, účelu. Prvek odplaty coby základ trestu odmítají.⁸ Trest je tedy léčení, které zabrání budoucímu páchání trestných činů. Na místo imperativu: „Vina vyžaduje trest“, představující teorii odplaty, přichází jiný imperativ: „Nemoc vyžaduje léčení“.⁹ Představiteli této teorie jsou především Franz von Liszt, Cesare Lombroso a především Cesare Beccaria.

Smíšené teorie trestání, nazývané též teorie slučovací, se snaží o spojení odplatné a účelové funkce trestu. Trest má trestným činům předcházet prostřednictvím generální prevence zaměřené na potencionální pachatele a zároveň působit speciální prevencí na pachatele trestného činu, na kterého trest dopadá.

⁶ Tamtéž. s.355.

⁷ Kratochvíl, V. Kurs trestního práva, trestní právo hmotné. Obecná část.1.vydání.Praha:C.H. Beck, 2009.s.462.

⁸ Tamtéž. s.463.

⁹ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2.vydání. Nakladatelství Leges, 2010 s.348.

V české právní trestněprávní nauce a praxi převažuje pojetí účelu trestu vycházející z relativních teorií, které kladou důraz na speciální a generálně preventivní účinky trestu, ale do takto chápaného účelu trestu se současně promítají i prvky z teorií smíšených, ve kterých je spojována prevence s odplatou, když je zdůrazňováno, že při ukládání trestu je nutné respektovat závaznost trestného činu, tedy hledisko odplatné.

1.3 Princip restorativní¹⁰ justice

V 80. letech v USA a později v západní Evropě v souvislosti se zjevnou krizí trestní justice, krizí vězeňství a trestu odnětí svobody, projevující se růstem společenských nákladů na boj s kriminalitou, přeplněností věznic, neúčinnosti různých resocializačních programů při výkonu trestu, narůstá přesvědčení o bezvýchodnosti dosavadního pojetí trestní spravedlnosti. Narůstá skepse o možnosti řešit již chronické nedostatky stávajícího systému a hledají se nejen různé alternativy k trestu odnětí svobody, různé odklony v trestním procesu, ale krystalizují názory i na celý nový koncept trestní justice. V důsledku toho se začíná prosazovat nová koncepce trestní politiky, kterou označujeme jako restorativní. Snahy o vytvoření restorativní justice vycházejí z názoru, že tradiční trestní politika vyčerpala své možnosti a není schopna zabránit růstu kriminality ani řešit narůstající problémy trestní justice, jako jsou enormní zatížení soudů, nízká účinnost trestů, nedostatečná ochrana obětí aj.

Pojem restorativní justice lze vyložit jako určitý koncept zacházení s pachatelem, odlišný od klasické „retributivní“ trestající justice, vycházející z názoru, že současná trestní spravedlnost není adekvátní reakcí společnosti na růst kriminality, nevede k ochraně jednotlivce i společnosti. Jde o takové pojetí trestní justice, ve které jsou hojně zastoupeny prvky zdůrazňující práva oběti a jejich ochranu, mimosoudní projednávání trestních věcí aj. Restorativní justice tedy představuje spíše určitý paralelní systém, působící vedle klasické trestní justice nebo v mnoha směrech trestní justici doplňující.¹¹

Restorativní justice se soustřeďuje na vztah mezi pachatelem, obětí a jejich nejbližším sociálním okolím, na pochopení činu v kontextu jeho morálních, sociálních a

¹⁰ Z angličtiny přeloženo „obnovit, navrátit do původního stavu“.

¹¹ Karabec, Z. Restorativní justice. Koncepce restorativní justice. Institut pro sociální prevenci a kriminologii, 2003.s.8.

ekonomických souvislostí, na projev pokání pachatele, převzetí osobní odpovědnosti za nápravu jím způsobené materiální škody i nehmotné újmy, vedoucí k odpuštění činu obětí a společenstvím. Usiluje o aktivní zapojení všech stran konfliktu (trestného činu), zejména pachatele a oběti trestného činu, úlohu státu redukuje, v závislosti na okolnostech případu, na zajištění procesních pravidel a bezpečnosti stran, maximalizuje dobrovolnou participaci pachatelů na odčinění následků jejich činů, minimalizuje jejich segregaci a stigmatizaci, represivní opatření chápe jako poslední z možných reakcí na trestný čin (princip ultima ratio). Významnou metodou řešení trestních věcí v rámci konceptu restorativní justice je mediace. Upřednostňuje zájmy oběti na náhradě škody (náhrada škody způsobená spácháním trestného činu) před zájmem státu na potrestání pachatele, zdůrazňuje odpovědnost všech členů sociálního společenství za podporu a pomoc obětem, za reintegraci pachatelů a za vytváření dalších podmínek snižujících riziko kriminality. Tímto způsobem se snaží restorativní justice o obnovení spravedlnosti porušené trestným činem.¹²

Dnes již klasické pojetí restorativní justice se v čisté podobě v trestním právu evropských zemí nevyskytuje. Ani Česká republika není výjimkou. Česká republika nyní patří k zemím, které promítly v období posledních deseti let některé prvky restorativní justice do své trestní legislativy a prosadily je i v aplikační praxi. O tom svědčí povaha přijímaných novel a nových zákonů, které se snaží lépe upravit postavení poškozeného, zavést nové, neformální řešení trestních věcí, rozšířit katalog tradičních trestů o alternativní sankce, i statistické údaje ministerstva spravedlnosti prokazující tyto změny trestní politiky na konkrétních číslech o počtu a povaze ukládaných sankcí a uplatňovaných postupů. Nejen trestněprocesní předpisy, ale i trestní zákon doznal změn ve prospěch alternativních sankcí. V roce 1995 byl nově zaveden trest obecně prospěšných prací (č. 152/1995 Sb.), který znamenal první průlom do tradičního systému represivně zaměřených sankcí, v čele s trestem odnětí svobody. Po něm došlo s účinností od 1. 1. 1998 k zavedení možnosti ukládat u podmíněného upuštění od potrestání a u podmíněného odsouzení dohled (č. 253/1997 Sb.), vykonávaný probačním úředníkem, kterého dodatečně v roce 2000 institucionalizoval nový zákon o Probační a mediační službě (č. 257/2000 Sb.). Tím byly vytvořeny organizační i

¹² Hendrych, D. a kolektiv. Právní slovník. 3. vydání. Nakladatelství C.H. Beck, 2009.

personální předpoklady pro ukládání a výkon alternativních postupů a sankcí a zároveň vytvořeny podmínky pro uplatňování restorativních přístupů při řešení trestních věcí jak v rámci, tak vně trestní justice. K zásadnímu zlomu došlo v červnu 2003 přijetím zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen zákon o soudnictví ve věcech mládeže), kdy poprvé dostala restorativní justice jednoznačnou podporu a preferenci před justicí odplatnou.¹³

2. Druhy trestů v zákoně č. 40/2009 Sb.

2.1 Historický vývoj trestů po roce 1989

Konec roku 1989 lze charakterizovat jako počátek vývoje nového trestního práva. Přeměny politické a sociální reality našly svůj zákonitý odraz v právním řádu v podobě jeho zásadních změn, které se nemohly nedotknout též sankčního systému trestního práva.

Již první velká novela trestního zákona č. 175/1990 Sb. znamenala podstatný zásah do systému trestů. S účinností od 1. 7. 1990 např. zrušila trest smrti a přinesla novou úpravu výjimečného trestu. Po téměř 34 letech se tak stal opět součástí systému trestněprávních sankcí trest odnětí svobody na doživotí. Byl zrušen trest nápravného opatření a dále novela rozšířila rovněž možnost uložení jiného druhu trestu, zejména peněžitého, místo trestu odnětí svobody a zakotvila v podstatě výjimečnost nepodmíněného odnětí svobody za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje jeden rok. Též došlo k úpravě sazby peněžitého trestu z původního rozpětí 500 až 50 000 Kčs na 2 000 až 1 000 000 Kčs. Horní hranice trestu zákazu činnosti se zvýšila z 5 na 10 let.¹⁴

Další novela trestního zákona č. 290/1993 Sb. se dotkla problematiky trestů. U trestu zákazu činnosti rozšířila okruh činností, jejichž výkon lze zakázat. Dále byl upraven výměr peněžitého trestu, u kterého došlo k pětinasobnému zvýšení horní hranice, tj. z dosavadního 1 000 000 Kč na 5 000 000 Kč. Byl zpřesněn předpoklad

¹³ Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A. Restorativní justice. Restorativní justice a česká reforma mládeže. Institut pro sociální prevenci a kriminologii, 2003.s.22-24.

¹⁴ Kalvodová, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s.35-36.Tamtéž.s.35-36.

uložení trestu vyhoštění a významnou změnou, kterou tato novela přinesla, je nová diferenciacie výkonu trestu odnětí svobody. Namísto dosavadních tří nápravně výchovných skupin zavedla čtyři základní typy věznic a stanovila kritéria zařazování odsouzených.¹⁵

Novela trestního zákona č. 152/1995 Sb. účinná od 1. 9. 1999 rozšířila sankční systém o trest obecně prospěšných prací. Důvodem zavedení tohoto alternativního trestu byl zvyšující se počet pachatelů odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, kteří zaplňují vězeňské zařízení. Ustanovení obsahující hmotněprávní úpravu obecně prospěšných prací nabyla účinnosti již dnem 1. 1. 1996.¹⁶

Novela trestního zákona č. 253/1997 Sb. účinná od 1. 1. 1998 zavedla dva nové trestněprávní instituty, a to podmíněné upuštění od potrestání s dohledem a podmíněné odsouzení s dohledem. Byl zakotven rovněž demonstrativní výčet „přiměřených omezení a povinností“. Novela se dotkla i trestu vyhoštění. Upravila možnost časově určitého vyhoštění ve výměře od 1 roku do 10 let a současně stanovila okolnosti, za nichž nelze trest vyhoštění uložit.¹⁷

Za významný mezník ve vývoji českého trestního práva a trestného procesu lze považovat přijetí zákona č. 265/2001 Sb., jenž je obecně nazýván velkou novelou trestního řádu, jímž se však současně mění i trestní zákon a některé další zákony. Tato novela nabyla účinnosti dnem 1. 1. 2002, přináší zásadní změny českého trestního řízení, z nichž mnohé mají úzkou souvislost s myšlenkou alternativního trestání a alternativních přístupů. Novela se dotkla trestu vyhoštění, a to konkrétně jeho zahlazení, dále změn doznala i právní úprava trestu obecně prospěšných prací a výjimečného trestu. Definuje se tzv. probační dohled, stanovuje jeho účel a obsahovou náplň.¹⁸

Dne 1. 1. 2010 nabylo účinnosti nový trestněprávní předpis (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník), čímž bylo završeno bezmála deset let trvající úsilí o vytvoření nového moderního kodexu trestního práva hmotného. Tento předpis reagoval právě na

¹⁵ Tamtéž.s.36-37.

¹⁶ Tamtéž.s.37.

¹⁷ Tamtéž.s.38-39.

¹⁸ Tamtéž.s.38.

volání odborné veřejnosti po vytvoření moderní kodifikace, která by zohledňovala požadavky současné společnosti.

Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku především vymezila cíle této nové kodifikace trestního práva hmotného, jimž jsou:

- plně zajistit ochranu občanských práv a svobod a dalších hodnot garantovaných Ústavou a Listinou základních práv a svobod, jakož i vynutitelnost důležitých příkazů a zákazů prostředky trestního práva, byť jde o nejzazší řešení (princip „ultima ratio“), nicméně však řešení v některých směrech nepominutelné,
- zajišťovat realizaci trestní politiky demokratické společnosti založené na principu humanismu, směřující k sociální reintegraci pachatelů a zajišťující přiměřenou satisfakci obětem trestných činů,
- prohloubení diferenciací a individualizace trestní odpovědnosti fyzických osob a právních následků této odpovědnosti,
- dosažení komplexní právní úpravy ochrany mládeže tím, že trestní právo mládeže bude provázáno s právní úpravou z dalších relevantních oblastí našeho právního řádu na základě vědeckých poznatků nejen z oblasti trestního práva a kriminologie, ale i pedagogiky, sociologie, pedopsychologie a pedopsychiatrie,
- změna celkové filosofie ukládání sankcí, kdy je třeba především změnit hierarchii sankcí, v rámci níž by byl trest odnětí svobody chápán jako ultima ratio a byl by kladen důraz na individuální přístup k řešení trestních věcí předpokládající širokou možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele,
- důsledné oproštění od všech reliktvů nedemokratického pojmání funkcí a účelu trestního zákona a přihlášení se k ideové diskontinuitě s právním řádem z totalitního období,

- dosažení srovnatelné úrovně s trestním právem moderního evropského standardu, při respektování mezinárodních závazků České republiky a požadavků vyplývajících z evropských integračních procesů.¹⁹ Mezi hlavní novinky a přínosy nového trestního zákoníku patří:
 - Změna systematiky trestního zákoníku - bylo zvoleno takové uspořádání zákoníku, které proporcionálně vystihuje závažnost chráněných zájmů a již samotným uspořádáním jednotlivých hlav, dílů, oddílů i jednotlivých ustanovení ve zvláštní části vyjadřuje pořadí důležitosti chráněných zájmů podle požadavků dnešní moderní společnosti.
 - Nové rozdělení trestných činů na zločiny a přečiny - přečiny jsou nejen všechny trestné činy z nedbalosti, ale také ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny. Zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Tato změna se promítá i do trestního řízení. U zločinů je vedeno standardní trestní řízení, u přečinů převažují zrychlené formy řízení, odklony a alternativní řešení, včetně širokého uplatnění prostředků probace a mediace.
 - Zpřísnění postihů za nejzávažnější trestné činy - zpřísnění postihů za nejzávažnější trestné činy proti životu a zdraví (vražda, úmyslné ublížení na zdraví atd.) a některých trestných činů proti svobodě a proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. loupež, znásilnění). Zpřísnění v této oblasti je reakcí na nové negativní jevy ve společnosti, nové formy trestné činnosti, zvyšující se brutalitu či organizovaný zločin. Horní hranice sazby trestu odnětí svobody z 15

¹⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s.25.

na 20 let. Výjimečný trest: nejen doživotí, ale i trest odnětí svobody od 20 do 30 let. Výrazně přísnější trestání recidivy.

- Posílení úlohy alternativních trestů - je jednou z hlavních nových koncepčních změn. Trest odnětí svobody má být určen především těm, které musí společnost izolovat, a proto také již zmíněné zpřísnění. V případě méně závažné trestné činnosti však často účinnější než vězení mohou být jiné, tzv. alternativní tresty. Nově se zavádí alternativní trest domácího vězení či zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až do deseti let. Více prostoru pro individualizaci trestání tak, aby uložený trest lépe odpovídal konkrétnímu pachateli a konkrétnímu činu.
- Snaha o větší vyváženost prevence a represe v oblasti trestní politiky - stejně jako jiné moderní trestní kodexy evropských států vychází i náš nový trestní zákoník z přesvědčení, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky. Na protiprávní jednání je proto třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech, což odpovídá jedné ze základních zásad trestního práva, tzv. zásadě subsidiarity. Úspěšná trestní politika proto spočívá ve vhodném vyvažování prevence a represe.
- Zavedení formálního pojetí trestného činu s materiálním korektivem - trestní zákoník opouští dosavadní materiální pojetí trestného činu a zavádí formální pojetí trestného činu, které je obvyklé ve většině demokratických zemí, a to ve spojení s materiálním korektivem, podle něhož trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiných právních předpisů (princip „ultima ratio“).²⁰

²⁰ <http://www.reformajustice.cz/cz/trestni-zakonik/obecne-o-trestnim-zakoniku.html>

- Upuštění od deklaratorního formulování účelu trestního zákoníku - účel trestního zákoníku, jako základního kodexu trestního práva hmotného, vyplývá z konkrétních ustanovení trestního zákoníku a je jím nepochybně ochrana práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob, zájmů společnosti a ústavního zřízení České republiky, a to prostředky trestního práva. Tento účel tedy vyplývá z předmětu úpravy, aniž by jak účel trestního zákoníku, tak i předmět úpravy bylo třeba konkrétně vyjadřovat v nějakém konkrétním ustanovení, jak nakonec není obvyklé ani v zahraničních trestních zákonících, ve kterých také nebývá účel zákona či předmět úpravy výslovně vyjádřen, a přesto jeho posuzování orgány činnými v trestním řízení nečiní potíží, neboť dostatečně jasně a přesvědčivě vyplývá z vlastního obsahu trestního zákoníku.²¹

2.2 Vymezení trestů a systém trestů

Trestní zákoník, v souladu se zásadou *nulla poena sine lege*,²² obsahuje taxativní výčet trestů, které lze uložit za trestné činy. Jednotlivé druhy trestů vytvářejí systém trestů, jímž se rozumí nejen pouhý výčet druhů trestů, které představují jeho prvky, ale i jejich určitá hierarchie a vzájemné vztahy mezi nimi. Taxativní výčet trestů najdeme v § 52 TrZ a nelze jej tedy žádným způsobem rozšiřovat. Nad rámec výčtu v § 52 TrZ lze uložit ještě výjimečný trest upravený v § 54 TrZ. Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let a trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen jen za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákon dovoluje.

Výčet trestů, které lze uložit za spáchané trestné činy, je tedy uveden v ustanovení § 52 odst. 1 TrZ, jedná se o následující druhy trestů:

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení,

²¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s.26.

²² Z latiny přeloženo "žádný trest bez zákona".

- c) obecně prospěšné práce,
- d) propadnutí majetku,
- e) peněžitý trest,
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) zákaz činnosti,
- h) zákaz pobytu,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- j) ztráta čestných titulů a vyznamenání,
- k) ztráta vojenské hodnosti,
- l) vyhoštění.

Trestem odnětí svobody se rozumí, nestanoví-li zákon jinak, nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem (§ 52 odst. 2 TrZ). Zvláštním druhem trestu odnětí svobody je výjimečný trest.

Tresty lze členit dále podle několika kritérií:

- Podle zájmů odsouzeného, kterého tresty postihují, rozeznáváme tresty:
 - o postihující svobodu (trest odnětí svobody, trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, trest zákazu pobytu, trest zákazu činnosti, trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, trest vyhoštění a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody),
 - o postihující majetek (peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a propadnutí majetku) a
 - o postihující čest (ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti).

- Podle toho, zda lze trest uložit samostatně nebo pouze vedle jiného trestu rozlišujeme tresty:
 - o samostatné, které je možné uložit samostatně nebo společně s jiným trestem (trest odnětí svobody, trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, trest zákazu činnosti, zákazu pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, trest vyhoštění) a
 - o vedlejší, které je možné uložit pouze vedle jiného trestu (trest ztráty čestných titulů a vyznamenání, trest ztráty vojenské hodnosti).

- Podle určitosti trestní sankce můžeme tresty dělit na:
 - o absolutně určité, jsou to tresty, u kterých zákon stanoví druh a výměru trestu (trest ztráty čestných titulů a vyznamenání, trest ztráty vojenské hodnosti),
 - o relativně určité, u kterých je zákonem stanovena nejnižší nebo nejvyšší výměra trestu (trest odnětí svobody, trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest, trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, trest propadnutí majetku, trest zákaz činnosti, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, trest vyhoštění a trest zákazu pobytu).

- Podle možnosti uložení trestu kterémukoliv pachateli trestného činu, anebo jen omezenému okruhu pachatelů (např. trest ztráty vojenské hodnosti lze uložit pouze pachateli, který získal tuto vojenskou hodnost v armádě).

2.3 Alternativy k trestu odnětí svobody

Za alternativní tresty jsou považovány všechny tresty nespojené s nepodmíněným odnětím svobody. Alternativou se rozumí možnost zvolit si mezi dvěma či více možnostmi řešení. Při ukládání trestů to znamená, že soud má možnost

při ukládání trestu uložit odsouzenému trest odnětí svobody, anebo trest, který bude vykonán na svobodě.²³

Alternativní tresty nabízejí jinou možnost potrestání pachatele než je uložení trestu odnětí svobody. Jsou alternativou k přeplněným věznicím. Navíc má pachatel zajištěno ubytování, stravu, zdravotní a sociální péči, a to vše na účet daňových poplatníků. I to je jeden z důvodů, proč se někteří pachatelé do vězení opakovaně vrací. Krátkodobý trest odnětí svobody se u pachatelů méně závažných trestných činů jeví jako zbytečně nákladný a z hlediska prevence dalšího páchaní trestné činnosti neúčinný.²⁴ Posláním alternativních trestů je nejen pachatele trestného činu tedy potrestat, ale zároveň eliminovat vedlejší negativní důsledky trestu spojeného s uvězněním, jako je např. ztráta sociálního postavení a profesního uplatnění, ohrožení rodinných a dalších osobních vazeb, rizika spojená s bezprostředním kontaktem s kriminální populací apod. Délka trvání alternativního trestu musí být úměrná spáchanému trestnému činu a trestu odnětí svobody, který by byl jinak uložen. Výkon alternativních trestů je také spojen s nižšími náklady než výkon trestu odnětí svobody. Alternativní tresty lépe umožňují začlenění odsouzeného pachatele do společnosti.²⁵

Posilování úlohy alternativních trestů je také jednou z hlavních filozofií nového trestního zákoníku. Tomu odpovídá rozšíření okruhu trestů o další alternativy k trestu odnětí svobody tím, že zavedl dva nové tresty, a to trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Mimo zavedení těchto dvou nových trestů došlo k úpravě již stávajících alternativních trestů, které nový trestní zákoník převzal z dřívější právní úpravy.

²³ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Nakladatelství Leges, 2010 s.357.

²⁴ Alternativní tresty (online). Sdružení pro probaci a mediaci. (cit. 15. 3. 2011). Dostupné na http://www.spj.cz/opp/tresty/frm_tresty.html

²⁵ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Nakladatelství Leges, 2010 s.357.

3. Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem

3.1 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

3.1.1 Podstata, význam a podmínky podmíněného odsouzení

Z hlediska právní povahy podmíněného odsouzení je nutné vyřešit nejprve otázku, zda se jedná o zvláštní druh trestu či zda jde pouze o způsob vyměření či výkonu trestu. V právní nauce je tato otázka sporná, avšak většina odborníků se přikládání k názoru, že se jedná o druh trestní sankce a přijetím zákona o soudnictví ve věcech mládeže byl tento názor jednoznačně potvrzen, neboť ustanovení § 24 odst. 1 písm. g) a h) cit. zák. uvádí podmíněné odsouzení resp. podmíněné odsouzení s dohledem jako samostatné druhy trestních opatření.²⁶

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (§ 81 až 85 TrZ) jako nejčastější formu trestu tedy považujeme za samostatný trest. Je významným prostředkem výchovného působení na pachatele a důležitou alternativou krátkodobých, resp. i střednědobých nepodmíněných trestů odnětí svobody, zejména u pachatelů nepříliš závažných trestných činů.

Jeho podstata nespočívá, jak by z názvu mohlo být vyvozováno, v tom, že by se podmíněně odkládalo vyslovení viny a uložení trestu. Naopak, pachatel je pravomocně uznán vinným a za spáchaný trestný čin je mu uložen trest odnětí svobody v určité délce. Odkládá a posléze se i fakticky promíjí výkon tohoto trestu, vyhoví-li odsouzený stanoveným podmínkám. Podmíněné odsouzení vychází z předpokladu, že již samotné trestní stíhání, soudní řízení a vynesení rozsudku spolu s hrozbou eventuálního výkonu trestu mohou mít preventivní účinky.²⁷

Mezi zákonné předpoklady podmíněného odsouzení patří:

- a) konkrétní výměra uloženého trestu odnětí svobody, která odráží míru závažnosti trestného činu,

²⁶ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2.vydání. Nakladatelství Leges, 2010 s.357.

²⁷ Tamtéž. s.367.

- b) osoba a poměry pachatele, jeho dosavadní život a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a okolnosti případu zakládající důvodný předpoklad toho, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba výkonu uloženého odnětí svobody.

Soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu (§ 81 odst. 1 TrZ). Rozhodující je přitom délka trestu, který byl rozsudkem uložen v konkrétním případě, nikoli rozmezí trestní sazby u konkrétní skutkové podstaty. Podmíněné odsouzení je možné i tehdy, když po snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby (§ 53 odst. 3) nečiní délka trestu více než tři roky. Zákon taktéž stanoví, že povolení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody se netýká výkonu ostatních trestů uložených vedle trestu odnětí svobody (§ 81 odst. 2 TrZ).

Při rozhodování soudu o tom, zda bude výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložen, je třeba se zejména zabývat tím, zda může být účelu trestu dosaženo i bez výkonu trestu odnětí svobody, jednak z hlediska osoby pachatele, jednak z hlediska okolností vztahujících se k spáchanému trestnému činu.

Důležitým faktorem pro posouzení je tedy zjišťování skutečností z dosavadního života pachatele, které souvisejí se spácháním jeho činu, a které by proto mohly svědčit o určité míře pravděpodobnosti, že pachatel bude opakovat trestnou činnost i v budoucnosti. Pokud jde o recidivu pachatele, z povahy věci vyplývá, že podmíněné odsouzení je vyloučeno tam, kde bude přicházet v úvahu mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody podle § 59 TrZ. Jinak ovšem záleží na úvaze soudu, zda je recidiva takové povahy, že se zřetelem k ní není namístě podmíněné odsouzení. I když u recidivistů nebude podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody přicházet v úvahu často nebo pravidelně, nemusí jej recidiva vždy automaticky vylučovat, zejména uplynula-li od předchozího odsouzení delší doba, v níž se pachatel řádně choval. Zde je

třeba zvažovat, jakého trestného činu se pachatel dopustil dříve a jakého nyní, jaká je povaha a závažnost těchto činů (§ 39 odst. 2 TrZ).²⁸

Okolnosti případu představují takové skutečnosti, které se nevztahují k osobě pachatele, k možnostem jeho nápravy a k osobním poměrům, nýbrž které charakterizují spáchaný trestný čin, jeho povahu a závažnost a jeho vliv na ostatní členy společnosti. Jde tedy o zkoumání takových okolností, které mají zpravidla vliv na intenzitu ochrany společnosti před pachateli trestných činů a na případné působení trestu na ostatní členy společnosti. Okolnosti případu budou vyjádřeny zejména způsobem provedení trestného činu, jeho následky, mírou zavinění pachatele, jeho pohnutkou, prostředím a situací, za nichž došlo k činu, společenskými poměry v době a na místě spáchání činu, mírou rozmáhání se podobných trestných činů, odezvou veřejnosti na spáchaný čin apod.²⁹

Podle dříve platné úpravy (tj. do 31. 12. 2009) mohl soud podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřesahujícího 2 roky. Pokud zároveň uložil dohled, mohl soud podmíněně odložit i až tříletý trest odnětí svobody. Nyní se hranice pro oba typy podmíněného odsouzení (bez dohledu i s dohledem) sjednocuje na tři roky. Znamená to tedy to, že soud může podle nového trestního zákoníku podmíněně odložit i tříletý trest odnětí svobody, aniž by zároveň musel obviněnému ukládat dohled probačního úředníka.

3.1.2 Rozhodnutí soudu o podmíněném odsouzení

Soud stanoví u podmíněného odsouzení zkušební dobu na jeden rok až pět let (§ 82 odst. 1 TrZ). Zkušební doba se nemusí určovat na celá léta. O trvání zkušební doby bude soud rozhodovat podle těch kritérií, jichž užívá při vyměřování trestu, tj. bude brát v úvahu především povahu a závažnost spáchaného trestného činu, možnost nápravy pachatele a jeho poměry. Zkušební doba počíná právní mocí rozsudku.

Doba, po kterou podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, se započítává do zkušební doby nově stanovené při podmíněném odsouzení pro týž skutek nebo do zkušební doby stanovené při uložení

²⁸ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s.897.

²⁹ Tamtéž. s.897.

úhrnného nebo souhrnného trestu nebo společného trestu za pokračování v trestném činu.

V průběhu zkušební doby má podmíněně odsouzený osvědčit, že důvěru danou mu ze strany soudu nezklamal. Může tak učinit mimo jiné respektováním přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TrZ. Tato omezení směřující pachatele k vedení řádného života může soud uložit na základě ustanovení § 82 odst. 2 TrZ. Omezení jsou nedílnou součástí trestu a znamenají určitý zásah do svobody jednání a rozhodování pachatele. Soud může jako přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uložit zejména:

- a) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,
- b) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,
- c) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona,
- d) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,
- e) zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,
- f) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek,
- g) zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek,
- h) uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku,
- i) veřejně se osobně omluvit poškozenému nebo
- j) poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.

Vedle přiměřených omezení a povinností uvedených v ustanovení § 48 odst. 4 TrZ nebo místo nich může soud uložit i jiná přiměřená omezení nebo povinnosti. Může jít např. o zákaz rušit noční klid apod. Výčet těchto omezení přímo v trestním zákoníku vede k posílení zásady zákonnosti a přispívá ke sjednocení soudní praxe a k prohloubení právní jistoty. Konečně musí být omezení a povinnosti přiměřené trestnému činu, jímž

byl pachatel uznán vinným. Za nepřiměřené by v tomto smyslu bylo možno považovat takové omezení nebo povinnost, které by neměly nic společného s trestným činem, za něž se jako součást podmíněného odsouzení ukládají, nebo omezení a povinnosti, které by svou závažností nebyly úměrné povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, možnostem nápravy a osobním poměrům pachatele (§ 38 odst. 1, § 39 odst. 1 TrZ). Omezení a povinnosti, které nemají žádný vztah ke spáchanému trestnému činu, nelze uložit, ani kdyby jinak mohly přispět k působení na pachatele.³⁰

Podmíněně odsouzenému může soud uložit, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 82 odst. 2 TrZ). Náhrada škody dle tohoto ustanovení se může uložit i tehdy, když poškozený svoje nároky neuplatnil (srov. č. IV/68 Sb. rozh.tr.), protože toto ustanovení má především výchovný účel. Proto se jako podmínka u podmíněného odsouzení smí uložit jen náhrada podle možností odsouzeného. Toto uložení náhrady škody není exekučním titulem a je třeba ho odlišovat od povinnosti nahradit škodu poškozenému, který uplatnil svoje nároky v adhezním řízení.³¹

V rámci zajištění působení na pachatele může soud požádat o výchovné spolupůsobení zájmové sdružení občanů činné na pracovišti pachatele nebo v jeho bydlišti dle ustanovení § 329 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „TrŘ“). Při úvaze o vhodnosti takového spolupůsobení přihlíží soud zejména k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobě pachatele, k výchovným možnostem a k podmínkám zájmového sdružení občanů. Poznatky o chování podmíněně odsouzeného ve zkušební době zjišťuje v pravidelných intervalech, nejpozději jedenkrát za šest měsíců, soud. Může však pověřit kontrolou chování odsouzeného probačního úředníka, jestliže je to s ohledem na povahu uložených omezení a způsob kontroly chování podmíněně odsouzeného nutné (§ 329 odst. 1 TrŘ).

3.1.3 Výkon rozhodnutí

Jak již bylo uvedeno výše, jen na chování odsouzeného v průběhu zkušební doby závisí, zda uložený trest odnětí svobody vykoná či nikoli. Jsou mu dány na výběr

³⁰ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s.904.

³¹ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. přepracované vydání. Wolters Kluwer. s.383.

dvě varianty. Odsouzený buď vede ve zkušební době řádný život a vyhoví uloženým podmínkám nebo nevede ve zkušební době řádný život a nevyhoví uloženým podmínkám.

V případě první varianty soud vysloví, že se odsouzený osvědčil a trest vykonán nebude. Posuzuje se přitom jeho chování po celou zkušební dobu. Chování mimo zkušební dobu, tzn. před započítáním jejího běhu nebo po jejím skončení, je z tohoto hlediska irelevantní (srov. č. 22/1969 a č. 69/1971 Sb. rozh. tr.).

Pokud soud neučiní do jednoho roku od uplynutí zkušební doby rozhodnutí podle § 83 odst. 1 TrZ, aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se za to, že se podmíněně odsouzený osvědčil (§ 83 odst. 3 TrZ). Jedná se o tzv. fikci osvědčení se. Fikce však nemůže nastat v případě, že je tento pachatel stíhán pro nový trestný čin spáchaný ve zkušební době podmíněného odsouzení. V takovém případě totiž nese pachatel vinu za to, že soud nemůže rozhodnout podle § 83 odst. 1 TrZ. V případě, bylo-li tedy vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen (§ 83 odst. 4 TrZ) (tzv. fikce neodsouzení). Tato skutečnost se projeví ve výpisu z Rejstříku trestů, v něm „osvědčené“ podmíněné odsouzení není uvedeno.

V případě druhé varianty, když odsouzený nevedl ve zkušební době řádný život a nevyhověl uloženým podmínkám, soud rozhodne, že se trest vykoná i o způsobu výkonu trestu (§ 83 odst. 5 TrZ), a to popřípadě již během zkušební doby.

Ustanovení § 83 odst. 1 TrZ dává soudu možnost výjimečně ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, a:

- a) stanovit nad odsouzeným dohled,
- b) přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby stanovené v § 82 odst. 1 TrZ, nebo
- c) stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TrZ směřující k tomu, aby vedl řádný život.

Podmíněné odsouzení lze považovat za významný projev preventivní funkce trestního práva i zásady ekonomie trestního práva, neboť by mělo představovat pozitivní motivační faktor pro chování odsouzeného a jeho nápravu, aniž by musela nastoupit represe v podobě výkonu trestu odnětí svobody.³²

3.2 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem

3.2.1 Podstata a účel podmíněného odsouzení s dohledem

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je další alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody. Smyslem tohoto ustanovení je umožnit vedle stávajících možností další alternativu potrestání pachatele. Jedná se o přísnější alternativu k podmíněnému odsouzení ukládanému podle ustanovení § 81 a § 82 TrZ. Podstata tohoto trestu spočívá v tom, že je třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době. Proto současně s podmíněným odkladem výkonu trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta soud vysloví nad pachatelem dohled (§ 84 TrZ).

Tento trest je určen především pachatelům, kteří před spácháním trestného činu nevedli řádný život a u nichž je proto nezbytné intenzivněji sledovat a kontrolovat jejich chování a poskytnout jim potřebnou péči a pomoc během zkušební doby. Má však své opodstatnění i u prvopachatelů, u nichž by podmíněné odsouzení bez dohledu nebylo k dosažení účelu trestu postačující.³³

Při podmíněném odsouzení s dohledem stanoví soud podobně jako při podmíněném odsouzení podle § 81 TrZ a násl. zkušební dobu na jeden rok až pět let (§ 85 odst. 1 TrZ). Její běh počíná taktéž právní mocí rozsudku. Soud může podmíněně odsouzenému uložit také přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TrZ, směřující k tomu, aby vedl řádný život a může mu uložit, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 85 odst. 2 TrZ).

³² Kratochvíl, V. Kurs trestního práva, trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 490.

³³ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. přepracované vydání. Wolters Kluwer. s. 388.

Jestliže podmíněně odsouzený s dohledem vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil (§ 86 odst. 1). K uloženým podmínkám, patří i povinnost pachatele podrobit se dohledu probačního úředníka. Opačná situace nastává v případě, že odsouzený nevedl ve zkušební době řádný život a nevyhověl uloženým podmínkám. Soud rozhodne, a to popřípadě i během zkušební doby, že se trest vykoná (§ 86 odst. 1). Neučiní-li soud příslušné rozhodnutí do jednoho roku, aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se za to, že se osvědčil. Bylo-li vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, nastává fikce neodsouzení (§ 86 odst. 3 TrZ).

I u podmíněného odsouzení s dohledem je soudu umožněno v případě, že podmíněně odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, ponechat podmíněné odsouzení v platnosti za současného zpřísnění režimu spočívajícího:

- ve stanovení dalších povinností v rámci uloženého dohledu,
- v přiměřeném prodloužení zkušební doby, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby stanovené v § 85 odst. 1 TrZ, nebo
- ve stanovení dosud neuložených přiměřených omezení a povinností uvedených v § 48 odst. 4 TrZ směřujících k tomu, aby vedl řádný život.

Ustanovení § 87 TrZ výslovně odkazuje na obdobné použití ustanovení o podmíněném odsouzení ohledně vztahu podmíněného odkladu výkonu trestu k dalším trestům uloženým vedle tohoto trestu podle § 81 odst. 2 TrZ a na zápočet doby, po kterou podmíněně odsouzený s dohledem vedl ve zkušební době řádný život, do nové zkušební doby.

3.2.2 Výkon dohledu nad pachatelem

Účelem dohledu je kontrola chování pachatele, která by měla zajistit snížení možnosti opakovat trestnou činnost a tedy chránit společnost, a dále výchovné vedení a pomoc pachateli vést v budoucnu řádný život (§ 49 odst. 2 TrZ). Pod pojmem dohled je myšlen pravidelný osobní kontakt úředníka Probační a mediační služby s odsouzeným, při kterém dochází k realizaci probačního plánu dohledu a ke kontrole dodržování

podmínek uložených odsouzenému soudem (§ 85 odst. 2, § 48 odst. 4 TrZ) nebo vyplývajících ze zákona (§ 86 odst. 1, § 50 TrZ).³⁴ Dohled nad pachatelem provádí probační úředník a účelem dohledu je:

- sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,
- odborné vedení a pomoc s cílem zajistit, aby pachatel vedl v budoucnu řádný život.

Pachatel, kterému je dohled uložen, je povinen dle § 50 TrZ:

- a) spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví, a plnit probační plán dohledu,
- b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách stanovených probačním úředníkem,
- c) informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem,
- d) umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se odsouzený zdržuje.

V ustanovení § 51 TrZ jsou naopak stanoveny povinnosti a oprávnění probačního úředníka. Povinností probačního úředníka je vykonávat dohled v souladu s vytvořeným probačním plánem dohledu, být pachateli nápomocen v jeho záležitostech a plnit pokyny předsedy senátu směřující k výkonu dohledu k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Je rovněž povinen pravidelně aktualizovat probační plán dohledu s přihlédnutím k výsledkům dohledu a k osobním, rodinným a jiným poměrům pachatele. Pokud pachatel poruší závažným způsobem nebo opakovaně podmínky dohledu, probačního plánu dohledu nebo přiměřených omezení a povinností, má probační úředník vůči předsedovi senátu informační povinnost. Za této situace

³⁴ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Nakladatelství Leges, 2010 s.372.

informuje předsedu senátu bez zbytečného odkladu. Při závažném porušení upozorní pachatele na zjištěné nedostatky a dá mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení bude o tom informovat předsedu senátu. Pokud předseda senátu nestanoví jiný způsob informování, je probační úředník povinen podávat zprávu jednou za šest měsíců o průběhu výkonu dohledu nad pachatelem, o dodržování stanovených podmínek, probačního plánu a přiměřených omezení a povinností pachatelem a o jeho poměrech (§ 51 odst. 3 TrZ).

3.3 Trest podmíněného odnětí svobody z pohledu praxe

Pokud jde o názor praxe k uvedenému druhu trestu, je třeba říci, že podmíněný trest odnětí svobody je typickým trestem pro osoby, které se dopustily prvního porušení zákona, tedy pro ty, kteří jsou odsuzováni poprvé. Závisí pak pouze na nich samotných, zda toto odsouzení bude současně i odsouzením posledním, či zda napříště bude nutno trestní postih zpřísnit a (pokud došlo ke spáchání dalšího trestného činu ve zkušební době podmíněného odsouzení) původně podmíněně odložený trest odnětí svobody přeměnit v trest nepodmíněný. Současně totiž platí jakési pravidlo, které vyplývá ze zásadních zásad pro ukládání trestu, že „podmínka do podmínky“ povětšinou nepřichází v úvahu. Míní se tím to, že pokud se pachatel ve zkušební době podmíněného odsouzení znovu dopustí dalšího trestného činu, zejména pak druhově shodného, pak je zřejmé, že pouhá pohrůžka trestem (podmíněně odložený trest odnětí svobody) svůj účel nesplnila a je třeba přistoupit k uložení trestu s výraznějšími prvky represe, povětšinou tedy již k trestu nepodmíněnému. Jsou však samozřejmě i případy (odůvodněné například osobou pachatele, povahou a závažností nově spáchaného skutku, apod.), kdy ještě lze opětovně uložit i trest nespojený s odnětím svobody (výchovní trest), a přitom takové odsouzení nemusí být v dané věci neadekvátní či v rozporu s účelem trestu. Výjimečně je tedy možno i do tzv. podmínky uložit opět trest podmíněný, avšak zpřísněný již alespoň o dohled probačního úředníka, či trest obecně prospěšných prací. To však samozřejmě neznamená, že tento pachatel se i napodruhé výkonu trestu odnětí svobody vyhne, neboť mu velice důvodně hrozí přeměna původního podmíněně odloženého trestu v trest nepodmíněný. Důvodem je totiž skutečnost, že se ve zkušební době podmíněného odsouzení neosvědčil, neboť se během ní znovu dopustil trestného činu. Teprve v tuto

chvíli tak mnohým odsouzeným dojde, jaké následky porušením tzv. podmínky mohou nastat.

4. Domácí vězení

4.1 Obecná charakteristika

Trest domácího vězení je od 1. 1. 2010, kdy vstoupil v platnost nový trestní zákoník č.40/2009 Sb. a novela trestního řádu, další alternativou krátkodobého nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Trest domácího vězení (dále jen „TDV“) má svůj původ ve Spojených státech amerických, kde začal být užíván již v osmdesátých letech 20. století. V Evropě se v různých úpravách můžeme s tímto trestem setkat ve Velké Británii, Francii, Belgii, Nizozemí a Švédsku. V Německu a Švýcarsku se s touto sankcí prozatím experimentovalo.

TDV není v našem právním řádu institutem zcela novým. Jako alternativa vězení prvního stupně bylo součástí zákona č. 117 z roku 1852, ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, účinného až do r. 1950. Bylo možno je uložit namísto vězení v případě, že *trestanec byl člověk bezúhonné pověsti a kdyby, jsa vzdálen ze svého příbytku, nemohl si hleděti svého úřadu, svého obchodu nebo svého výdělku*. Odsouzený se zavazoval, že se nevzdálí z domu. Někdy stačil jeho slib, jindy byla postavena stráž. V případě nedodržení závazku musel zbytek trestu vykonat ve věznici.³⁵

Důvodů pro zavedení TDV je zmiňováno několik. Především, že má pomoci vyřešit přetíženost českých věznic a ušetřit nemalé finanční prostředky, které jsou vynakládány v souvislosti s výkonem nepodmíněného trestu. Jako další důvod se uvádí zachování rodinných a pracovních vazeb, neboť odsouzený nemusí nastoupit do věznice, může zůstat v pracovním poměru a podílet se tak zejména na ekonomickém zajištění rodiny.

³⁵ Kratochvíl, V. Kurs trestního práva, trestní právo hmotné. Obecná část.1.vydání.Praha:C.H. Beck, 2009.s.482.

Tento trest by měl být především alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a měl by být ukládán osobám, které je třeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, osobě pachatele i možnostem jeho resocializace sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody (nestačí jen podmíněné odsouzení), ale postačuje vzhledem k jeho osobním vlastnostem a rodinným poměrům podstatně menší intenzita zásahů vůči nim.

Jak se bohužel v praxi ukazuje, od nabytí účinnosti nového trestního zákoníku provázejí TDV některé problémy. O tom však blíže v následujících podkapitolách.

4.2 Způsob a podmínky uložení trestu

TDV ukládá soudce rozsudkem. Podle trestního zákoníku může soud uložit TDV až na dvě léta, odsuzuje-li pachatele přečinu (přečinem jsou dle § 14 TrZ všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let), jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to případně i vedle jiného trestu, a pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat na určené adrese. Jako samostatný trest může být trest domácího vězení uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Písemný slib pachatele, že se bude zdržovat v obydlí a bude spolupracovat s probačním úředníkem i provozovatelem elektronického monitorovacího systému, je vyjádřením jeho kladného postoje k uloženému trestu, což je důležité pro dosažení nápravného účelu trestu. Pokud však pachatel nebude s uložení tohoto trestu souhlasit, jednoduše nedá svůj slib a trest nemůže být uložen (na rozdíl od trestu obecně prospěšných prací, kde soud sice přihlíží ke stanovisku pachatele k uložení tohoto trestu, ale není jeho stanoviskem vázán). Tímto způsobem je alespoň do určité míry odstraněna kolize principem nedotknutelnosti obydlí, vyplývající z čl. 12 LPS, přesto ale není řešen jiný problém, a to narušení ochrany nedotknutelnosti obydlí osob, se kterými pachatel bydlí, např. jeho rodinných příslušníků.³⁶

³⁶ Ščerba, F. Právní úprava nových alternativních trestů. Bulletin advokacie, 2009, č.10. s.86.

TDV je možno uložit tedy až na dvě léta, a to samostatně i vedle jiného trestu. Nelze ho však kumulovat s trestem odnětí svobody a s trestem obecně prospěšných prací (§ 53 odst. 1 TrZ). Samostatně může být tento trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 60 odst. 2 TrZ).

Trest v maximální délce trvání jednoho roku lze uložit taktéž trestním příkazem v řízení před samosoudcem, pokud jsou splněny podmínky § 314e odst. 1 TrŘ.

4.2.1 Podstata trestu, délka výkonu trestu a místo výkonu trestu

Podstata TDV je vymezena v § 60 odst. 3 TrZ. Ten spočívá, nestanoví-li soud v rozsudku jinak, v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění. V takovém případě je zdravotnické zařízení povinno na vyžádání orgánu činného v trestním řízení mu tuto skutečnost sdělit. Soud může odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna.

Soud také může uložit pachateli na dobu výkonu tohoto trestu přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti (§ 48 odst. 4 TrZ), směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla mu též uloží, aby dle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Jde-li o pachatele ve věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé.

TZ vymezuje pouze horní hranici trestu, která nesmí přesáhnout dvě léta. Spodní hranice délky výkonu trestu není určena. Může být tedy teoreticky jakákoliv, ale v případě výrazně krátkého, například 14 denního, by TDV postrádal smysl, jelikož by nebyl naplněn výchovný účinek. V praxi proto bude v úvahu připadat spíše ukládání trestu v řádu nejméně několika týdnů. Soudci se možná inspiroují zahraniční praxí, která

disponuje rozsáhlejšími zkušenostmi. Doba trvání výkonu trestu se v průměru pohybuje v řádu měsíců a horní hranici dvou let se přibližuje jen zřídka.³⁷

Povinností pachatele je se zdržovat v obydlí na určené adrese, které stanoví předseda senátu ve vykonávacím řízení a to s přihlédnutím k jeho osobním a rodinným poměrům a taktéž k místu výkonu zaměstnání a k možnostem dopravy do zaměstnání (§ 334a odst. 3 TrŘ). Stanovení konkrétní adresy, na které bude pachatel trest vykonávat, tudíž není předmětem slibu, ale až vykonávacího řízení. Změny v místě výkonu trestu domácího vězení a čase, ve kterém je odsouzený povinen jej vykonávat, jsou možné pouze ze závažných důvodů a závisí na rozhodnutí soudu.

4.3 Náhradní trest

Pro případ, že by byl výkon TDV zmařen, stanoví soud současně s jeho uložením náhradní trest³⁸ odnětí svobody až na jeden rok. Pachatel je tedy dopředu seznámen s náhradním trestem, pokud podmínky TDV poruší (§ 61 odst. 1 TrZ). Pokud tedy pachatel zmaří výkon TDV, tj. nezdržuje se ve stanovené době v obydlí, aniž by pro to měl důležité důvody, a neplní uložené přiměřené povinnosti nebo přiměřená omezení, rozhodne soud o výkonu celého náhradního trestu odnětí svobody a zároveň stanoví i způsob jeho výkonu (§ 61 odst. 2 TrZ).

Vzhledem k tomu, že lze trest domácího vězení uložit pouze pachateli přečinu, tj. nedbalostního trestného činu nebo úmyslného trestného činu ohroženého trestní sazbou s horní hranicí nepřevyšující pět let, není zde ani třeba, jako např. u trestu peněžitého (srov. § 69 odst. 1 TrZ), aby soud zvažoval nejvýše přípustnou dobu trvání náhradního trestu odnětí svobody s ohledem na ustanovení § 55 odst. 1 TrZ, ale postačí, aby respektoval jeho zákonem stanovenou nejvyšší možnou výměru. Ta činí v případě náhradního trestu za zmařený výkon trestu domácího vězení, jak je již uvedeno výše, nejvýše jeden rok.

³⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář I. díl. Praha: C.H. Beck, 2009, s.715.

³⁸ Náhradní trest má charakter nepodmíněného trestu odnětí svobody (§ 55 odst. 1 TZ) a vykonává se podle zákona č. 169/1999 Sb., ve věznicích (§ 55 odst. 3, § 56 a násl.).

O nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody rozhodne předseda senátu na návrh probačního úředníka nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání. Proti takovému rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 334g TrŘ).

Soud rozhodne zároveň i o způsobu výkonu náhradního trestu, respektuje přitom zásady stanovené pro výkon trestu odnětí svobody ve věznicích (§ 56 TrZ). Konkrétně to znamená, že vzhledem k trestním sazбám stanoveným za přečin, za který jedině lze uložit trest domácího vězení, bude zpravidla přicházet u pachatele, který zmařil výkon domácího vězení, v úvahu jeho zařazení do věznice s dohledem nebo s dozorem, jen výjimečně s ostrahou.

4.4 Kontrola výkonu trestu

Kontrolu výkonu TDV zajišťuje Probační a mediační služba. Podle ustanovení § 334b TrŘ ji můžeme realizovat dvojím způsobem:

- ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému umožňujícího detekci pohybu odsouzeného, který má na těle připevněno příslušné technické zařízení (tzv. náramek na ruce či noze),
- namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem.

K usnadnění kontroly je odsouzený povinen umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí.

Je zřejmé, že kontrola elektronickým kontrolním systémem, neboli prostřednictvím tzv. elektronického monitorování, by zajišťovala efektivitu tohoto trestu mnohonásobně účinnějším způsobem než namátkové kontroly prováděné probačními úředníky. Personální možnosti Probační a mediační služby ČR jsou v současné době velmi omezené a stěží dostačují k plnění jiných úkolů, které jsou Probační a mediační službě zákonem dosud svěřeny. I kdyby navíc došlo k radikálnímu nárůstu počtu probačních úředníků, stále by kontrola odsouzených z jejich strany moha pokrývat pouze malý zlomek času, po který by odsouzení měli povinnost setrávat v určeném obydlí.³⁹

³⁹ Ščerba, F. Právní úprava nových alternativních trestů. Bulletin advokacie, 2009, č.10. s.86.

Způsob zajištění výkonu TDV je největším problémem spojeným s tímto novým druhem alternativního trestu. Případné ekonomické obtíže, které by byly spojeny s nákupem technického vybavení a se zajištěním personálu obsluhující elektronické monitorující zařízení, by bylo možné řešit prostřednictvím nákupu služeb poskytovaných soukromým subjektem, který by byl schopen s využitím vlastní techniky a personálu dodávat přesvědčivé a důkazně podložené údaje o pohybu odsouzeného. Tento způsob využívají i jiné státy a může být často výhodnější, než monitorování vlastními technickými prostředky. Nová trestněprávní úprava s touto variantou ostatně evidentně počítá, neboť ustanovení § 334b a § 334c TrŘ hovoří o „provozovateli elektronického kontrolního systému“.⁴⁰

Probační úředník vede spisovou dokumentaci odsouzených k trestu domácího vězení, aby mohl soudu podávat zprávy o průběhu jeho výkonu. Zároveň od okamžiku, kdy dojde k zavedení elektronického monitoringu odsouzených prostřednictvím elektronických náramků, bude průběžně v kontaktu i s provozovatelem elektronického dohledu. Jeho hlavní povinností a zároveň i oprávněním však zůstává zajištění osobního kontaktu s odsouzeným a jeho nejbližším sociálním okolím, sledování dodržování všech podmínek v širším smyslu slova a neprodlené informování soudu o všech změnách, na které je třeba, aby soud včas zareagoval.

Z důležitých důvodů může předseda senátu na potřebnou dobu odložit nebo přerušit výkon TDV (§ 334d TrŘ) a taktéž z důležitých důvodů může předseda senátu rozhodnout o změně místa výkonu trestu, doby, po kterou se zde má odsouzený zdržovat, a uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností. Přitom však nesmí v neprospěch odsouzeného změnit počet hodin v týdnu, po které se má odsouzený zdržovat v obydlí, ani rozsah přiměřených omezení a přiměřených povinností (§ 334e TrŘ).

Podrobnosti kontroly výkonu TDV jsou stanoveny vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb.

⁴⁰ Tamtéž. s.86.

4.5 Trest domácího vězení z pohledu praxe

Abych byla schopna ve své diplomové práci kromě teoretického pohledu na věc zpracovat danou problematiku i z pohledu praxe, konzultovala jsem trest domácího vězení i s několika soudci okresního soudu, konkrétně Okresního soudu v Ústí nad Labem a úředníky Probační a mediační služby v Ústí nad Labem (dále jen „PMS“).

Zde jsem zjistila, že očekávání a záměry, které měl tento nový druh trestu přinést, se zatím nenaplnily. Důvodů je několik, přičemž tím hlavním je bezesporu absence účinné a dostatečné kontroly tohoto trestu. Aby trest (jakýkoli) mohl plnit svůj účel, musí být dodržován a respektován. Odsouzený musí vědět, že není a nemůže být žádný prostor pro porušování tohoto trestu, aniž by jej stihla příslušná sankce. Za současného stavu věci však bohužel kontrola a vymahatelnost toho trestu, ačkoli toto nikdo oficiálně nepřipustí, není dostatečná. Důvodem je skutečnost, že (jak shora naznačeno), dosud nebyl zaveden (a v dohledné době zřejmě z ekonomických důvodů ani nebude) elektronický monitorovací systém, který by odsouzeného „hlídal“ 24 hodin denně, aby uložený trest neporušil. Při vši úctě k úředníkům PMS a při vši jejich snaze nelze kontrolu tohoto trestu jejich návštěvami (byť samozřejmě nepravidelnými a neočekávanými) zajistit. Elektronický monitorovací systém hlídá odsouzeného trvale, probační úředník pochopitelně nikoli a pouze namátkově. To je jeden z důvodů, proč jsou soudci k uložení tohoto typu trestu zdrženliví a mají obavu, že se za současného stavu věci bude míjet účinkem. Odsouzený totiž bude vědět, že „s ním“ a „u něho“ nikdo nemůže být trvale, bude (alespoň přibližně) znát frekvenci návštěv a postupem času může být ve stále větším pokušení tento trest porušit, neboť si bude vědom malého rizika, že toto porušení bude odhaleno. Vezměme si namátkou situaci, kdy probační úředník navštíví odsouzeného v místě jeho bydliště, zjistí, že tento se zde zdržuje a trest dodržuje; následně se probační úředník vzdálí a odsouzený dříve či později vycítí, že s velkou pravděpodobností dalších nejméně několik hodin, či do dalšího dne, jej nikdo nenavštíví. Pokud se tak přesto stane a úředník se za hodinu či dvě za odsouzeným zastaví znovu, s velkou pravděpodobností to již potřetí za jeden den neudělá. Zvláště pokud za ním bude cestovat ze sídla služby v centru okresního města na hranici okresu, třeba i několik desítek kilometrů. Navíc riziko, že se úředník zakrátko vrátí zpět, klesá i s počtem současně kontrolovaných trestů domácího vězení, s postupující denní dobou

(také pro pracovníky PMS platí pracovní doba a i když pochopitelně budou kontrolu vykonávat i mimo ni, službu jistě nebudou držet úplně všichni, ale například pouze jeden pracovník). Toto postupně zrající vědomí nepostižitelnosti a pokušení porušit tento trest je věcí, která naprosto maří účel uloženého trestu. Protože jsou si toho soudci velmi dobře vědomi, stejně jako postupně upadající morálky odsouzených, kteří postupem času mají stále menší motivaci či vůli trest dodržovat (ukázkově se toto ze statistického hlediska projevuje například na trestu obecně prospěšných prací), uvedený trest za současné situace v podstatě neukládají.

V tomto směru mne zaujalo jedno zjištění. Než vstoupil v účinnost nový trestní zákoník, který trest domácího vězení zavedl, objevila se u pracovníků PMS vysoká obava z toho, že soudy budou tento trest ukládat v masovém měřítku a že oni tak nebudou schopni (personálně, časově, ale ani ekonomicky – vozidla, pohonné hmoty) kontrolu tohoto trestu zajistit. U řady soudů se proto uskutečnily schůzky mezi zástupci PMS a trestními soudci, na kterých úředníci PMS zjišťovali, jestli jejich obava je reálná a na kterých soudce „žádali“, aby při ukládání tohoto trestu přihlédli i k jejich (omezeným) možnostem výkon tohoto trestu kontrolovat. Ke svému překvapení však na těchto schůzkách zjistili, že jejich obava, že se z toho trestu stane věc masová, byla zbytečná, neboť jim bylo vysvětleno, že soudci si rizika uložení tohoto trestu velice dobře uvědomují a že jej budou ukládat velice uvážlivě a spíše výjimečně. Ačkoli těmto slovům pracovníci PMS zprvu příliš nevěřili, postupně v průběhu roku 2010 se mohli přesvědčit, že tomu tak skutečně je. Netrvalo dlouho a v druhé polovině roku 2010 pracovníci PMS požádali o další schůzku, kde (k podivu soudců) o uložení tohoto typu trestu naopak začali žádat. Důvod byl totiž ten, že střediska PMS právě pro účely kontroly trestu domácího vězení přijala další zaměstnance, mnohdy jim bylo přiděleno i nové osobní motorové vozidlo, ale najednou nebylo koho kontrolovat a tyto přípravy (které pochopitelně nebyly ekonomicky zanedbatelné) vyšly naprázdno. Z uvedeného je patrné, že od zavedení tohoto trestu si řada institucí slibovala mnohé (úspora finančních prostředků na výkon nepodmíněných trestů, další alternativa – kromě trestu obecně prospěšných prací - k nepodmíněnému trestu odnětí svobody), ovšem praxe ukázala, že minimálně do doby, než bude zajištěna skutečně účinná kontrola tohoto trestu, nebude uvedený institut nijak hojněji využíván.

Statistika Ministerstva spravedlnosti v počtu uložených trestů domácího vězení je uvedena v příloze č. 1 této práce.

5. Obecně prospěšné práce

5.1 Obecná charakteristika

Trest obecně prospěšných prací je upraven v § 62 až § 65 TrZ. Jde o alternativní trest určený k nahrazení krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody. Je určen především pro pachatele méně závažných trestných činů, na něž není třeba působit trestem odnětí svobody nebo trestem domácího vězení a z určitých důvodů zároveň nepostačuje nebo není vhodné uložení samostatného peněžitého trestu.

Trest obecně prospěšných prací není uveden v sankci žádné ze skutkových podstat zvláštní části TZ. Je pokládán za trest univerzální v tom směru, že jej lze uložit za všechny přečiny, samozřejmě při splnění všech zákonných předpokladů, a to buď jako trest samostatný, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba, anebo vedle jiného trestu.

Podstatou trestu obecně prospěšných prací je povinnost pachatele provést ve stanoveném rozsahu práce spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí vyjmenovaných v § 62 odst. 3 TZ, a to osobně, tedy sám bez pomoci např. rodinných příslušníků a přátel apod., bezplatně a ve svém volném čase. Újmu tu představuje citelný zásah do volného času pachatele a bez nároku na odměnu. Často půjde o jediný způsob, jak pachatel může odčinit škodlivé následky spáchaného trestného činu a zároveň si uvědomit nesprávnost svého počínání. Základním požadavkem, co se druhu prací týče, je jejich obecná prospěšnost.

Práce má být prostředkem k nápravě spáchaného trestného činu, má spočívat v takovém pracovním výkonu, který bude společností chápán jako smysluplná negace pachatelova činu. Její výkon ve veřejném zájmu má zároveň pachateli přinést morální užitek, sloužit k jeho začlenění do společnosti a přispět k jeho pracovní adaptaci. Protože většinou půjde o práci vykonávanou na veřejných místech, může být tento trest

účinným prostředkem k dosažení účelu trestu zejména u pachatelů trestných činů záležejících v projevech vandalství, výtržnictví nebo méně závažné majetkové trestné činnosti, kde je žádoucí na pachatele působit i veřejným míněním.⁴¹

5.1.1 Zavedení a změny trestu obecně prospěšných prací v trestním zákoně a trestním řádu

Trest obecně prospěšných prací byl zaveden do trestního zákona novelou č. 152/1995 Sb. Byl inspirován právní úpravou států, kde již byl delší dobu úspěšně využíván, i praktickou potřebou reagovat na vzrůstající kriminalitu a zvyšující se počet odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

S účinností od 1. 1. 2002 došlo v důsledku novelizace trestního zákona zákonem č. 265/2001 Sb. k některým změnám. Trest obecně prospěšných prací byl nově koncipován jako alternativa nejen k trestu odnětí svobody, ale prakticky i ke všem ostatním druhům trestu. Rozšířen byl dále okruh subjektů, v jejichž prospěch může odsouzený tento trest vykonávat. Soud může uložit na dobu tohoto trestu přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 26 odst. 4 trestního zákona směřující k tomu, aby odsouzený vedl řádný život. Nově byla formulována povinnost soudu přihlídnout při ukládání trestu ke stanovisku pachatele k možnosti uložení tohoto trestu, a k jeho zdravotní způsobilosti. V § 45a odst. 3 TrŘ pak zákonodárce nově taxativně vymezil překážky, jejichž doba se nezapočítává do jednoroční lhůty stanovené pro výkon obecně prospěšných prací. V návaznosti na změnu trestního zákona bylo pak třeba učinit potřebné změny i v trestním zákoně, spočívající zejména v reakci na zákon o probační a mediační službě č. 257/2000 Sb. Speciální úpravu ukládání tohoto druhu trestu mladistvým zakotvil zákon č. 218/2003 Sb. o protiprávních činech mládeže.

Poslední změny přinesl nový TrZ s účinností od 1. 1. 2010. Podle dříve platného trestního zákona č. 140/1961 Sb. bylo možno uložit trest obecně prospěšných prací ve výměře 50 až 400 hodin. Nový trestní zákoník horní hranici výměry tohoto trestu snižuje na maximální výměru 300 hodin. Na druhou stranu však dochází ke zpřísnění postihu pro případ, že odsouzený nevede řádný život nebo zaviněně

⁴¹ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. přepracované vydání. Wolters Kluwer. s.373-374.

nevykonává obecně prospěšné práce. Podle dřívější úpravy se v takovém případě za každé dvě neodpracované hodiny vyměřil jeden den nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podle stávající právní úpravy se trest obecně prospěšných prací přeměňuje v poměru 1:1, tedy za každou jednu neodpracovanou hodinu jeden den trestu odnětí svobody. Do konce roku 2009 tedy mohl být trest obecně prospěšných prací přeměněn maximálně na 200 dnů odnětí svobody, podle nového TrZ to může být až 300 dnů odnětí svobody.

5.2 Uložení trestu, rozsah trestu a způsob jeho výkonu

O trestu obecně prospěšných prací rozhoduje soud zpravidla rozsudkem, lze však použít i formu trestního příkazu.

Obecně prospěšné práce může soud uložit pachateli přečinu, a to samostatně nebo vedle jiného trestu. Samostatně může být tento trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele jiného trestu není třeba (§ 62 odst. 1 TZ). Trestní zákoník stanovuje dvě výjimky uložení trestu s jiným trestem. Obecně prospěšné práce jsou neslučitelné s trestem odnětí svobody a s trestem domácího vězení (§ 53 odst. 1 TZ).

Podle ustanovení § 62 odst. 2 TZ soud trest zpravidla neuloží pachateli, kterému byl trest obecně prospěšných prací v době tří let předcházejících uložení tohoto trestu přeměněn na trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2 TrZ. Uvedené ustanovení bylo do TrZ nově zařazeno na základě zkušeností z praxe, jak uvádí důvodová zpráva k novému TrZ. Tento trest je totiž někdy ukládán bez ohledu na fakt, že odsouzený v minulosti tento trest mařil nebo ho řádně nevykonával. Formulace „zpravidla“ přitom nevylučuje, aby v případech, kdy je to odůvodněno změnou postoje pachatele, byl tento trest znovu uložen.⁴²

Při ukládání trestu obecně prospěšných prací přihlédne soud ke stanovisku pachatele, k možnosti uložení tohoto trestu a k jeho zdravotní způsobilosti. Pachateli, který je zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce, nelze trest obecně

⁴² Kratochvíl, V. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 500-501.

prospěšných prací uložit (§ 64 TrZ). Změna zdravotní způsobilosti, která nastane v průběhu vykonávacího řízení, může být důvodem pro odklad nebo přerušení výkonu trestu (§ 339 odst. 1 a 2 TrŘ) anebo pro upuštění od výkonu trestu (§ 340a TrŘ). Zdravotní překážka bránící odsouzenému ve výkonu obecně prospěšných prací je rovněž důvodem stavení jednoroční lhůty pro výkon tohoto trestu (§ 65 odst. 1 písm. a) TrZ).

Pokud pominou důvody odkladu nebo přerušení, předseda senátu odklad nebo přerušení odvolá. O všech těchto rozhodnutích je třeba včas vyrozumět obecní úřady, státní či jiné instituce, kde se měl trest obecně prospěšných prací vykonávat, anebo kde se vykonává.

Od výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku předseda senátu upustí, jestliže je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu v porovnání se stavem, kdy mu byl trest uložen, dlouhodobě neschopen tento trest vykonat. Změna zdravotního stavu je tu většinou vyvolána závažnou nevléčitelnou chorobou, nebo úrazem či nemocí, které zanechají trvalé poškození organismu. V případě, že nelze zdravotní stav objasnit odbornými vyjádřeními v lékařských zprávách, je třeba přibrat znalce (§ 105 TrŘ).⁴³

Diskutovanou otázkou v teorii i praxi je problematika souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací, který je v některých státech zakotven jako zákonná podmínka. Důvod, pro který je souhlas pachatele s uložením obecně prospěšných prací vyžadován, tkví v obavě, aby se použití obecně prospěšných prací nedostalo do konfliktu se zákazem nucené práce. Další neméně významný důvod pro souhlas pachatele souvisí s výchovným účelem trestu. Vyjádřeným souhlasem pachatel na sebe bere povinnosti spojené s výkonem tohoto trestu. Třetí důvod vychází z požadavku respektování citelnosti trestu. Z hlediska naší právní úpravy první důvod pro vyžadování souhlasu pachatele odpadá, neboť podle čl. 9 odst. 2 písm. a) LPS není nucenou prací práce ukládaná podle zákona osobám vykonávajícím trest nahrazující trest odnětí svobody. Obdobně je trest obecně prospěšných prací v souladu i s čl. 4 odst. 3 písm. a) evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Další

⁴³ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H.Beck, 2000. s. 325.

důvody však neměly být při koncipování podmínek pro ukládání obecně prospěšných prací přehlédnuty a souhlas pachatele měl být v zákoně výslovně vyjádřen.⁴⁴

Podmínka zřetele ke stanovisku pachatele tak, jak je formulována v trestním zákoně, na rozdíl od zahraniční právní úpravy, však nevylučuje možnost uložit trest obecně prospěšných prací i při negativním postoji pachatele k tomuto trestu nebo v případě, kdy se pachatel odmítne k této otázce vyjádřit. Zjištění kladného postoje pachatele k ukládanému trestu je vyžadováno též Evropskými pravidly o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství (Pravidlo 31 až 36 Doporučení R/92/16 Rady Evropy).⁴⁵

Trest obecně prospěšných prací činí nejméně 50 a nejvíce 300 hodin (§ 63 odst. 1 TrZ). Snížením maximální výměry o 100 hodin oproti úpravě ve starém trestním zákoně, se tak současná právní úprava přibližuje podle důvodové zprávy délce ukládaných trestů obecně prospěšných prací ve vyspělých evropských zemích. Přitom musí vycházet z obecných hledisek stanovených pro výměru trestu v ustanovení § 39 TrZ.

Využívání trestu obecně prospěšných prací může být v praxi limitováno nedostatkem vhodné práce v některých regionech i tím, že výkon prací podobného charakteru je prováděn též podle dalších právních předpisů v oblastech mimo trestního práva. Jde zejména o zákon č. 435/2004 Sb. , o zaměstnanosti, podle něhož jedním z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti jsou i veřejně prospěšné práce (§ 104 odst. 2 písm. c a § 112 zákona č. 435/2004 Sb.), jimiž se rozumějí časově omezené pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které vytváří zaměstnavatel nejdéle na 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců, a to i opakovaně, k pracovnímu umístění uchazečů o zaměstnání. Pracovní příležitosti jsou vytvářeny na

⁴⁴ Vanduchová, M. K novému trestu obecně prospěšných prací. Právní praxe, 1996, č.7 s.397.

⁴⁵ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. přepracované vydání. Wolters Kluwer. s.375-376.

základě dohody s úřadem práce, který na ně může zaměstnavateli poskytnout příspěvek.⁴⁶

Soud může rovněž uložit pachateli na dobu trestu i přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TrZ, směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 63 odst. 2).

V rozsudku soud výslovně stanoví určit počet celých hodin, na něž tento trest ukládá, nestanoví v něm však dobu trestu. Dobou trestu, na kterou je možno uložit přiměřená omezení nebo povinnosti, je třeba rozumět dobu od právní moci rozsudku do skončení výkonu obecně prospěšných prací.

Dle § 65 odst. 1 TrZ je odsouzený povinen obecně prospěšné práce vykonat nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Do doby jednoho roku se nezapočítává doba, po kterou odsouzený nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, pro pobyt ve vazbě nebo ve výkonu trestu dětí svobody. Počátek a průběh jednorocní lhůty může být modifikován též rozhodnutím o odkladu nebo přerušení výkonu tohoto trestu ve vykonávacím řízení (§ 339 odst. 5, § 340 odst. 2 TrŘ).

Trest obecně prospěšných prací odsouzený vykonává v obvodu okresního soudu, ve kterém bydlí. Se souhlasem odsouzeného může být trest vykonáván i mimo tento obvod (§ 335 TrZ). Jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat trest obecně prospěšných prací, stane vykonatelným, předseda senátu zašle jeho opis probačnímu úředníkovi. O druhu a místě výkonu obecně prospěšných prací rozhodne okresní soud, který trest obecně prospěšných prací uložil, na návrh probačního úředníka. Probační úředník v návrhu vychází z potřeby výkonu těchto prací v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, a přihlíží k místu, kde bydlí (§ 336 odst. 1 a 2 TrZ). Soud zároveň poučí odsouzeného o povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení rozhodnutí na středisko Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, v němž má být trest obecně prospěšných prací vykonán., k projednání podmínek výkonu trestu. Smyslem projednání podmínek výkonu trestu je seznámit odsouzeného s konkrétním místem

⁴⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 730.

výkonu práce a s obsahem těchto prací, případně jejich harmonogram, předat odsouzenému pracovní nebo ochranné pomůcky, seznámit ho se spolupracovníky a příp. i s osobou, která má uvedené práce na starosti apod.⁴⁷ Kontrolou výkonu trestu, jak je již výše uvedeno, je pověřen probační úředník činný v obvodu soudu, kde má být trest obecně prospěšných prací vykonán. Jeho činnost se neomezuje jen na kontrolu a evidenci průběhu výkonu trestu, ale provádí i práci poradensko-výchovnou. S odsouzeným rovněž projednává konkrétní podmínky výkonu trestu a určuje termín nástupu odsouzeného k výkonu prací u obecního úřadu nebo obecně prospěšné instituce. Bližší úprava výkonu tohoto trestu viz § 335 až 340b TrŘ.

5.3 Přeměna trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody

Zákon pamatuje i na situaci, kdy odsouzený nevede v průběhu trestu řádný život, vyhýbá se nástupu trestu, bez vážného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykává ve stanové době uložený trest. V takovém případě může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu. Nevykonání uložených prací musí být pachatelem zaviněno, k přeměně proto nemůže dojít např. proto, že obecně prospěšná instituce odsouzenému ve stanovené době⁴⁸ práci nepřidělila. Pro přepočítání obou trestů stanoví TrZ jejich vzájemný poměr tak, že každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody (§ 65 odst. 2 TrZ).

Vzhledem k tomu, že obecně prospěšné práce jsou koncipovány jako alternativa nepodmíněného trestu odnětí svobody, nepodmíněným bude i trest odnětí svobody, na

⁴⁷ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. s.324.

⁴⁸ Pojmem „stanovená doba“ se pro účely výkonu trestu obecně prospěšných prací rozumí konkrétní časové vymezení (harmonogram) provádění výkonu tohoto trestu příslušným obecním úřadem v rámci projednání podmínek jeho výkonu s odsouzeným (§ 336 odst. 2 TrŘ). Při vymezení této doby postupuje přítom obecní úřad tak, aby odsouzený mohl vykonat uložený trest nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil jeho výkon. Jen v případě, že odsouzenému není při projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací takto vymezena doba jeho provádění, je touto „stanovenou dobou“ lhůta jednoho roku uvedená v § 45a odst. 3 tr. zák. Usnesení NS ČR ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98 (R 50/1999/I)

který byl přeměněn trest obecně prospěšných prací. Rozhodnutím o způsobu výkonu je tedy myšleno zařazení odsouzeného do konkrétního typu věznice, nemůže jím být podmíněné odložení výkonu trestu odnětí svobody.

I když odsouzený zavdal příčinu k přeměně trestu, může soud výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě pachatele ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců, a zároveň stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled. Dále může stanovit dosud neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TrZ, nebo stanovit odsouzenému ve věku blízkém věku mladistvých za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé některé z výchovných opatření (§ 65 odst. 3 TrZ).

Podobně jako u některých jiných druhů trestu nespojených s odnětím svobody je i zde obsažena zákonná fikce, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen. Vznik této fikce může nastat především dnem, kdy byl vykonán trest obecně prospěšných prací. Tato alternativa předpokládá provedení uložených prací ve stanoveném rozsahu tak, jak byly soudem uloženy a ve vykonávacím řízení konkretizovány co do druhu a místa výkonu (§ 336 odst. 2 TrŘ), popřípadě dodatečně modifikovány (§ 336 odst. 5 TrŘ). Den úplného výkonu trestu obecně prospěšných prací bude závislý na počtu uložených hodin a postupu provádění prací podle projednaných podmínek (§ 336 odst. 3 TrŘ). Proto probační úředník nebo jeho prostřednictvím obecní úřad či obecně prospěšná instituce, u nichž se práce vykonávaly, bez odkladu soudu sdělí, kdy odsouzený vykonal uložený trest obecně prospěšných prací (§ 338 věta druhá TrŘ). Druhou možností pro vznik fikce neodsouzení je upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo od jeho zbytku podle § 340a TrŘ . V tomto případě uvedená fikce nastává dnem právní moci rozhodnutí (usnesení) o upuštění od výkonu trestu nebo jeho zbytku. K tomu, kdy takové usnesení nabývá právní moci, srov. § 140 TrŘ.⁴⁹

Jestliže vedle trestu obecně prospěšných prací byl pachateli uložen trest zákazu činnosti nebo peněžitý trest za přečin spáchaný z nedbalosti, účinky fikce neodsouzení nastávají teprve tehdy, kdy jsou splněny podmínky pro vznik takové fikce i u ostatních

⁴⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 757-758

těchto trestů (§ 69 odst. 2 a § 74 odst. 2 TrZ). Byl-li vedle trestu obecně prospěšných prací uložen jiný přípustný druh trestu než některý z uvedených, účinky fikce neodsouzení nenastávají ze zákona, ale jen na základě rozhodnutí soudu o zahlazení odsouzení po splnění podmínek uvedených v § 105 odst. 1 nebo 3 TrZ (srov. § 105 odst. 5 a 6 TrZ), protože lze zahladit jen celé odsouzení ve vztahu ke všem uloženým trestům.⁵⁰

5.4 Trest obecně prospěšných prací z pohledu praxe

I o tomto typu trestu jsem se soudci hovořila a třeba říci, že v praxi při jeho aplikaci nevznikají žádné větší problémy. Problémem není ani shora naznačená absence právní úpravy spočívající v tom, že zákon nevyžaduje souhlas obviněného s uložením tohoto druhu trestu. To tak doslova neplatí pro případy, kdy je rozhodováno trestním příkazem tzv. bez jednání, kdy soud musí mít k dispozici zprávu probačního úředníka, která obsahuje mimo jiné stanovisko obviněného (souhlasné či nesouhlasné) k uložení tohoto druhu trestu, k čemuž při úvaze o druhu ukládaného trestu přihlíží. Pokud soud rozhoduje v hlavním líčení a za účasti obviněného, resp. obžalovaného, zcela jistě si jeho postoj k tomuto trestu předem zjistí. Jelikož obžalovaní jsou si již zpravidla vědomi toho, že jsou ohroženi uložením nepodmíněného trestu a že jedinou alternativou může být trest obecně prospěšných prací, s jeho uložením ve vlastním zájmu souhlasí. Žádný ze soudců si nevybavil případ, kdy by obžalovaný tento druh trestu odmítnul a dal raději přednost vězení (zde ovšem nutno znovu připomenout, že stanovisko obžalovaného není jediným kritériem pro uložení tohoto trestu, soudci zdůrazňují, že z postoje obžalovaného, zejména z jeho výpovědi, musí cítit skutečnou motivaci tento trest vykonat, nespokojí se s již předem nevěrohodným a nepřesvědčivým formálním souhlasem). Uložit tento trest je však možné i v hlavním líčení, které je konáno v nepřítomnosti obžalovaného; pak je možno vycházet například ze stanoviska obžalovaného, které k tomuto druhu trestu zaujal již v přípravném řízení. Policejní orgán se totiž někdy ve správné předtuše, že takový trest může přicházet do úvahy, obžalovaného při jeho výslechu na tuto věc dotáže. Pokud však i toto vyjádření absentuje, je na soudu, aby posoudil vhodnost tohoto trestu bez stanoviska obžalovaného například z jeho osobních poměrů, dosavadní trestní minulosti nebo ze

⁵⁰ Tamtéž. s.758.

zjištění, zda obžalovanému již byl tento druh trestu v minulosti uložen a zda jej vykonal či nikoli. Takže situací, kdy by soud rozhodoval zcela bez znalosti postoje obžalovaného k tomuto druhu trestu, je skutečně minimum.

V souvislosti s novou právní úpravou soudci celkem vítají možnost postupu podle § 65 odst. 3 TrZ, tedy (stejně jako v případě podmíněného odsouzení) výjimečně ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců a stanovit nad odsouzeným dohled, případně mu uložit dosud neuložená omezení a povinnosti, i když odsouzený zavdal příčinu k přeměně tohoto trestu. Někdy se totiž ona nemožnost postupovat jinak než trest obecně prospěšných prací či jeho zbytek přeměnit jevila příliš přísná, zejména pokud u podmíněného odsouzení tato možnost existovala. Mohlo se totiž stát, že odsouzený jednorázově porušil povinnost vést řádný život, například tím, že v době výkonu trestu spáchal přestupek či nějaký bagatelní trestný čin. Za této situace soud neměl de-facto jinou možnost než na tuto situaci buď vůbec nereagovat (což pochopitelně nebylo žádoucí) nebo rozhodnout o přeměně uloženého trestu v trest nepodmíněný. Pokud by tato situace nastala při podmíněném odsouzení, mohlo být i za této situace rozhodnuto jinak než přeměnou - a to taktéž právě prodloužením zkušební doby, stanovením dohledu či uložením nových omezení a povinností. Změna přijatá novou právní úpravou se proto jeví jako systematická, spravedlivá a vyvážená.

6. Peněžitý trest

6.1 Obecná charakteristika

Teorie pokládá peněžitý trest (§ 67 až § 69 TrZ) za jeden z nejdůležitějších a nejvyužívanějších druhů trestů nespojených s odnětím svobody, který se uplatňuje jako významná alternativa ke krátkodobým trestům odnětí svobody. Praxe je však trochu odlišná a aplikace tohoto druhu trestu není tak rozšířená a častá, jak by se mohlo zdát. I když je zřejmá majetková podstata tohoto trestu, není peněžitý trest určen jen pro postih majetkových trestných činů.

Uložení peněžitého trestu dopadá nejen na odsouzeného, nýbrž často i na jeho rodinné příslušníky či další osoby mu blízké, což omezuje širší využívání tohoto trestu.

Tím se ovšem peněžitý trest neliší od jiných druhů trestů, které rovněž ve větší či menší míře postihují i jiné osoby než pachatele. Jde o projev obecné povahy trestu jako trestněprávní sankce, jejíž podstatou je vždy určitá újma. Dalším negativním rysem je velmi intenzivní závislost peněžitého trestu a jeho citelnosti na majetkových poměrech pachatele, které se mohou podstatně lišit u různých osob. Navíc v případě nevykonání (nezaplacení) peněžitého trestu a nemožnosti jeho vymožení nastupuje náhradní trest odnětí svobody, který má všechny nevýhody krátkodobých trestů odnětí svobody.

Majetková povaha trestu z něj činí vhodný prostředek k dosažení účelu trestu zejména v případech, kdy se pachatel dopustil trestného činu majetkové povahy, ať již motivovaného snahou o neoprávněný majetkový prospěch, nebo negativním vztahem k ochraně a nedotknutelnosti cizího majetku (např. vandalismus). Z těchto důvodů peněžitý trest přichází v úvahu zejména při postihu trestných činů proti majetku, hospodářských, proti pořádku ve věcech veřejných a obecně nebezpečných. V těchto případech bude funkcí peněžitého trestu především možno postihnout majetkový prospěch pachatele, který získal z trestné činnosti, jestliže takový prospěch nelze odčerpat jinak (např. propadnutí věci).⁵¹

6.2 Podmínky pro uložení peněžitého trestu

Trestní zákoník zakotvuje tři možnosti uložení peněžitého trestu:

1. jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestním činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch (§ 67 odst. 1 TrZ), nebo
2. za jakýkoli trestný čin, u něho trestní zákoník uložení tohoto trestu dovoluje (§ 67 odst. 2, písm. a) TrZ), nebo
3. za přečin v případě, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele neukládá současně nepodmíněný trest odnětí svobody (§ 67 odst. 2, písm. b) TrZ).

Peněžitý trest může být uložen jako trest samostatný nebo vedle jiného druhu trestu. Jako samostatný trest může být peněžitý trest uložen, jestliže vzhledem k povaze

⁵¹ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. s.339.

a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 67 odst. 3 TrZ). V ustanovení § 53 odst. 1 TrZ věty druhé je uvedeno, že peněžitý trest nelze uložit vedle trestu propadnutí majetku. Zákaz souběžného ukládání trestu propadnutí majetku má však své opodstatnění. Oba druhy trestů se totiž dotýkají majetkové sféry odsuzovaného pachatele, která by se při absenci zákazu zasáhla dvakrát, což by se dalo značit za kontraproduktivní.⁵²

Podle právní úpravy platné do 31. 12. 2009 bylo možno peněžitý trest uložit ve výměře 2 000 Kč až 5 000.000 Kč. Nový trestní zákoník účinný od 1. 1. 2010 však upravuje ukládání peněžitého trestu jiným způsobem a to ve formě tzv. denních sazeb, jehož výměra činní nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb (§ 68 odst. 1 TrZ). Výše jedné denní sazby, kterou soud určí s ohledem k osobním a majetkovým poměrům pachatele (§ 68 odst. 3 TrZ) může činit nejméně 100 Kč a nejvýše 50 000 Kč (§ 68 odst. 2 TrZ). Konkrétní počet a výše denní sazby v tomto rozpětí se stanoví zásadně jen v korunách českých a soud je povinen toto rovněž výslovně uvést v odsuzujícím rozsudku, jímž ukládá peněžitý trest (§ 68 odst. 5 věta první TrZ). Uvedené rozpětí denních sazeb je spravedlivé, protože denní sazba např. 2 000 Kč je pro někoho likvidační a pro jiného se jedná o „bezvýznamnou“ sumu.

Násobkem počtu denních sazeb a jejich výše lze dospět k závěru, že dospělému pachateli se ukládá peněžitý trest v rozpětí od 2 000 Kč do 36 500 000 Kč. Došlo tedy k výraznému zvýšení horní hranice peněžitého trestu ve srovnání s dřívější úpravou (do 31. 12. 2009 byla její výše u dospělých pachatelů 5 000 000 Kč. Uvedenou sazbu nelze překročit směrem dolů ani nahoru (srov. příměreně R 4/1967).⁵³

Jak již je výše uvedeno, vychází soud zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den (§ 68 odst. 3 TrZ). Od příjmu pachatele je proto nutno odečíst daně, výdaje na důchodové připojištění a zdravotní pojištění, výdaje na podnikání apod., nikoli ale částku sloužící k uspokojení základních životních potřeb (stravování, ošacení) odsouzeného. Možnost stanovit výši denní sazby na základě potenciálního průměrného příjmu za jeden den je spojena s představou, že by pachatel

⁵² Soukup, P. Peněžitý trest. Trestní právo, 2007, č.9, s.24.

⁵³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 783.

mohl s ohledem na hrozící peněžitý trest opustit své pracovní místo, přijmout práci hůře placenou nebo jinak záměrně snížit svůj příjem.⁵⁴ Příjmy pachatele, jeho majetek a výnosy z něj, jakož i jiné podklady pro určení výše denní sazby mohou být stanoveny odhadem soudu (§ 68 odst. 4 TrZ). Za významný projev zásady humanismu lze považovat ustanovení § 68 odst. 5 TrZ, které umožňuje soudu stanovit, že peněžitý trest bude zaplacen v přiměřených splátkách, a to v případě, že nelze od pachatele vzhledem k jeho osobním a majetkovým poměrům očekávat, že peněžitý trest ihned zaplatí. Soud může současně pachatele stimulovat k placení splátek tím, že výhoda splátek odpadá, jestliže pachatel nezaplatí dílčí splátku včas. Takové rozhodnutí je pak součástí výroku rozsudku, jímž byl peněžitý trest uložen.

Soud peněžitý trest neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Při zkoumání této podmínky uložení peněžitého trestu je nutné zjišťovat i závazky pachatele, především rozsah jeho zákonné vyživovací povinnosti a rozsah povinnosti k náhradě škody, které mají zásadně přednost před zaplacením peněžitého trestu (§ 343 odst. 2, § 344 odst. 1 TrŘ) – srov. přiměřeně i R 22/1977-II.⁵⁵

Pokud by peněžitý trest ve výměře, v jaké umožňují jeho uložení osobní a majetkové poměry pachatele, byl nepřiměřený ostatním hlediskům stanoveným pro ukládání trestu (§ 39 odst. 1 TrZ), zejména povaze a závažnosti spáchaného trestného činu (§ 39 odst. 2 TrZ), uváží soud, zda není na místě uložení jiného druhu trestu, a to popřípadě i vedle peněžitého trestu.

Zaplacené částky peněžitého trestu přechází podle § 68 odst. 7 TrZ do majetku státu poté, co byly zaplacený na účet příslušného soudu, který provádí výkon peněžitého trestu.

6.3 Výkon trestu a náhradní trest

Jakmile se stal vykonatelným rozsudek, podle něhož je odsouzený povinen zaplatit peněžitý trest, vyzve předseda senátu odsouzeného, aby jej zaplatil do patnácti

⁵⁴ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. Přepřacované vydání. Wolters Kluwer. s.370-371.

⁵⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 787.

dnů, a upozorní ho, že jinak bude zaplacení vymáháno (§ 341 TrŘ). Předseda senátu nařídí, aby peněžitý trest byl vymáhán, pokud peněžitý trest odsouzený nezaplatí do patnácti dnů poté, co byl k zaplacení vyzván, nebo do patnácti dnů poté, co mu bylo oznámeno rozhodnutí, jímž povolený odklad nebo povolené splácení byly odvolány, nebo do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen (§ 343 TrŘ). Na žádost odsouzeného může předseda senátu z důležitých důvodů odložit výkon peněžitého trestu, a to na dobu nejvýše tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci nebo povolit splácení peněžitého trestu po částkách tak, aby byl celý zaplacen nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci (§ 342 odst. 1 TrŘ). Pominou-li důvody, pro které byl výkon peněžitého trestu odložen, nebo nedodrží-li odsouzený bez závažného důvodu splátky, může předseda senátu povolení odkladu nebo splátek odvolat (§ 342 odst. 2 TrŘ).

V případě, že se stane peněžitý trest nedobytným až po jeho uložení, např. pro pachatelem nezaviněnou ztrátu výdělku nebo by výkonem trestu byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat, tak se v takovém případě od výkonu peněžitého trestu nebo jeho zbytku upustí (§ 344 odst. 1 TrŘ).

Reálnost výkonu peněžitého trestu je zákonodárcem pojišťována tzv. náhradním trestem odnětí svobody až na čtyři léta pro případ, že by peněžitý trest nebyl ve stanovené lhůtě vykonán (§ 69 odst. 1 TrZ). Nebyl-li tedy peněžitý trest zaplacen, nepřichází-li v úvahu postup podle § 342 odst. 1 TrŘ a je-li zřejmé, že by výkon tohoto trestu mohl být zmařen, nařídí soud výkon náhradního trestu odnětí svobody nebo jeho poměrné části (§ 344 odst. 2 TrŘ). Výkon náhradního trestu nebo jeho poměrné části může odsouzený kdykoliv odvrátit tím, že peněžitý trest nebo jeho poměrnou část zaplatí. O tom, jakou část náhradního trestu je třeba vykonat, rozhodne předseda senátu.

Vzhledem k tomu, že trest odnětí svobody nesmí činit víc než 20 let (§ 55 odst. 1 TrZ), nelze uložit náhradní trest odnětí svobody za trest peněžitý vedle trestu odnětí svobody vyměřeného v této maximální výměře. Náhradní trest odnětí svobody není možné stanovit ani v případě, když se peněžitý trest ukládá vedle trestu odnětí svobody vyměřeného na horní hranici příslušné trestní sazby stanovené za spáchaný trestný čin. I v těchto případech ovšem lze peněžitý trest uložit (srov.

přiměřeně R 28/1972 a R 36/1996), byť bez náhradního trestu. Náhradní trest se nestanoví ani tehdy, jestliže je peněžitý trest ukládán v rámci souhrnného trestu podle § 43 odst. 2 TrZ poté, co již byl peněžitý trest uložený dřívějším rozsudkem, jehož výrok o trestu byl zrušen, zcela vykonán (R 22/2001). Stejně by se postupovalo v obdobné situaci při ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 45 TrZ.⁵⁶

Na pachatele, kterému byl uložen peněžitý trest za přečin spáchaný z nedbalosti, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno (§ 69 odst. 2 TrZ). K zahlázení tak dojde ex lege. Pokud byl peněžitý trest uložen za úmyslný trestný čin, event. za více trestných činů, z nichž některé byly spáchany úmyslně a některé z nedbalosti, uplatní se režim ustanovení § 105 odst. 1 písm. e), odst. 6. TrZ. K zahlázení tedy dojde rozhodnutím soudu neboli ex decreto.⁵⁷

6.4 Peněžitý trest z pohledu praxe

Jak jsem zmínila v úvodu této kapitoly, v praxi tento druh trestu není zas až tak hojně využíván, jak se zřejmě právní teorie domnívá. Konzultací se soudci jsem zjistila, že tento trest jako alternativu nepodmíněného trestu odnětí svobody chápou, a za tím účelem ukládají, poměrně výjimečně. Není totiž až tak časté, aby tento trest byl ukládán samostatně; mnohem častěji je ukládán vedle jiného trestu, typicky zpravidla vedle trestu podmíněného. Současně však vždy tento trest musí být trestem vhodným, a to jak s ohledem na spáchanou trestnou činnost, tak i s ohledem na osobu pachatele. Nelze jej uložit tomu, u koho je již při jeho ukládání vysoký předpoklad toho, že trest nevykoná (typicky pro absenci finančních prostředků). Peněžitý trest tak bývá v praxi zpravidla využíván u trestných činů hospodářských, ale i u trestných činů spáchaných v dopravě. U majetkových trestných činů, u kterých by bylo možno jej nejspíše očekávat, však naopak příliš využíván není. Důvodem je skutečnost, že majetkové trestné činnosti (krádeží, podvodů) se nejčastěji dopouštějí osoby, které trpí nedostatkem finančních

⁵⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 789.

⁵⁷ Kratochvíl, V. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část, 1.vydání. Praha:C.H. Beck, 2009.s.486.

prostředků a jsou často bez jakéhokoli legálního příjmu. Těmto osobám, pro které je navíc typická i recidiva, pak takový druh trestu pochopitelně uložit nelze a jediným do úvahy přicházejícím trestem již bývá pouze trest nepodmíněný. Své místo však tento druh trestu může mít u osob prvotrestaných nebo u těch odsouzených, kteří se například dopustili nedbalostního trestného činu a – přestože budou odsouzeni – potřebují mít tzv. „čistý trestní rejstřík“. Po výkonu (zaplacení) peněžitého trestu se totiž uvedené odsouzení ze zákona zahlazuje.

7. Ostatní alternativní tresty

Ostatními alternativními tresty vůči nepodmíněnému trestu odnětí svobody jsou:

- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- propadnutí majetku,
- zákaz činnosti,
- zákaz pobytu,
- vyhoštění,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Tyto tresty mají však jako alternativy k trestu odnětí svobody podstatně menší význam, než podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest. Je to způsobeno i tím, že tyto tresty jako tresty samostatné jsou ukládány spíše výjimečně a zpravidla jsou uloženy vedle některého z výše popsaného trestu.⁵⁸

Mezi další druhy trestů, které jsou uvedeny v § 52 odst. 1 TrZ patří trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti.

Trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti jsou výlučně vedlejšími tresty, neboť je není možné uložit samostatně, ale pouze vedle

⁵⁸ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. s. 350.

jiného trestu, a tímto trestem musí být trest odnětí svobody nejméně na dvě léta za úmyslný trestný čin, který byl spáchán ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky. Trest ztráty vojenské hodnosti může soud uložit také tehdy, jestliže to vzhledem k povaze spáchaného trestného činu vyžaduje kázeň a pořádek v ozbrojených silách. Obligatorně tyto tresty soud neukládá nikdy.⁵⁹

Trest ztráty čestných titulů a vyznamenání záleží v tom, že se odsouzenému odnímají veškerá vyznamenání, čestná uznání a jiné čestné tituly udělené podle vnitrostátních předpisů (§ 78 odst. 2 TrZ). Přestože ztráta čestných vyznamenání a titulů je trvalá, neztrácí odsouzený způsobilost znovu těchto práv nabýt. Ztráta vojenské hodnosti spočívá v tom, že se odsouzenému snižuje hodnost v ozbrojených silách na hodnost vojína, tedy na nejnižší stupeň (§ 79 odst. 3). Trest ztráty vojenské hodnosti je nyní omezen pouze na ozbrojené síly, podle dřívější úpravy se vztahoval na vojsko.⁶⁰

Podmínky zahlázení odsouzení k trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání a k trestu ztráty vojenské hodnosti jsou stanoveny v § 105 odst. 2 TrZ, který stanoví, že doba uvedená v § 105 odst. 1 TrZ se řídí podle délky trestu odnětí svobody, vedle něhož byl uvedený trest uložen.

7.1 Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty upravený v ustanoveních § 70 až 72 TrZ patří mezi druhy trestů, které postihují majetek, který je ve vlastnictví pachatele trestného činu nebo k němuž má obdobné právo. Účelem trestu propadnutí věci⁶¹ nebo jiné majetkové hodnoty⁶² je zneškodnit majetkovou hodnotu, která by mohla sloužit k dalšímu páčání trestných činů, ztížit pro daného pachatele podmínky k další

⁵⁹ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Nakladatelství Leges, 2010 s.391-392.

⁶⁰ Tamtéž. s.392.

⁶¹ Věci se podle § 134 odst. 1 TrZ rozumí i ovladatelná přírodní síla. Ustanovení o věcech se vztahují i na živá zvířata, zpracované oddělené části lidského těla, peněžní prostředky na účtu a na cenné papíry, nevyplyvá-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného.

⁶² Majetkovou hodnotou se dle § 134 odst. 2 TrZ rozumí majetkové právo nebo jiná penězi ocenitelná hodnota, která není věcí a nevztahují se na ni ustanovení o věcech podle § 134 odst. 1 TrZ.

trestné činnosti a odejmout mu prospěch ze spáchaného trestného činu. Tak může tento trest přispět k dosažení obecných cílů trestu.⁶³

Soud může dle § 70 odst. 1 TrZ uložit trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,

- a) které bylo užito ke spáchání trestného činu,
- b) která byla k spáchání trestného činu určena,
- c) kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, nebo
- d) kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu uvedenou pod písmenem c), pokud hodnota věci nebo jiné majetkové hodnoty uvedené pod písmenem c) není ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná.

Dále musí jít o věc nebo jinou majetkovou hodnotu, která pachateli náleží (§ 70 odst. 2 TrZ). Věc nebo jiná majetková hodnota náleží pachateli, jestliže ji v době rozhodnutí o ní vlastní, je součástí jeho majetku nebo s ní fakticky jako vlastník nebo majitel nakládá, aniž je oprávněný vlastník, majitel nebo držitel takové věci nebo jiné majetkové hodnoty znám (§ 135 TrZ).

Podstata trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty spočívá v tom, že se výrokem soudu (pravomocného odsuzujícího rozsudku) odnímá vlastnické nebo podobné právo pachatele k věcem nebo jiným majetkovým hodnotám, které jsou v určitém vztahu k jím spáchanému trestnému činu, a toto vlastnické či obdobné právo přechází na stát. Pokud by nebyla určitá věc nebo jiná majetková hodnota v přesně vymezeném vztahu podle § 70 odst. 1 písm. a) až d) TrZ k trestnému činu pachatele, pak by nebylo možné vyslovit její propadnutí. Není však vyloučeno, aby byly takové individuálně určené věci nebo jiné majetkové hodnoty prohlášeny za propadlé podle § 66 TrZ výrokem o částečném propadnutí majetku, jsou-li splněny podmínky pro uložení tohoto trestu.⁶⁴

⁶³ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. přepracované vydání. Wolters Kluwer. s.400-401.

⁶⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 795.

Pro případ zabránění zmaření výkonu trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty platí před právní mocí rozsudku zákaz zcizení propadlé věci nebo jiné majetkové hodnoty, který zahrnuje i zákaz jiných dispozic směřujících ke zmaření toho trestu (§ 70 odst. 4 TrZ). Pokud je tento zákaz porušen, může soud dle § 102 TrZ uložit pachateli zabránění náhradní hodnoty.

V případech, kdy před rozhodnutím o uložení trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty nelze z nejrůznějších důvodů tuto hodnotu zajistit (např. když dojde ke zničení výnosu z trestné činnosti), je možné pachateli uložit propadnutí náhradní hodnoty podle § 71 TrZ. Tato forma trestu tedy přichází v úvahu, jestliže pachatel věc nebo jinou majetkovou hodnotu, kterou soud mohl prohlásit za propadlou podle § 70 odst. 1 a 2, před uložení trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zužitkuje, zejména spotřebuje, anebo jestliže jinak propadnutí takové hodnoty zmaří (např. ukrytím nebo zašantročením věci). Propadnutí náhradní hodnoty lze uložit až do výše hodnoty věci nebo jiné majetkové hodnoty, která by mohla být prohlášena za propadlou. Výše hodnoty může soud stanovit na základě odborného vyjádření nebo znaleckého posudku.⁶⁵

Je-li věc nebo jiná majetková hodnota byt' jen zčásti, znehodnocena, učiněna neupotřebitelnou nebo odstraněna, může soud uložit propadnutí náhradní hodnoty vedle propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty podle § 70 odst. 1 TrZ.

Tento trest může soud uložit jako trest samostatný pouze v případě, že trestní zákon uložení tohoto trestu dovoluje a jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 72 TrZ).

Výkon trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty nebo výkon propadnutí náhradní hodnoty je upraven v ustanovení § 349b TrŘ.

⁶⁵ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. přepracované vydání. Wolters Kluwer. s.402-403.

7.2 Trest propadnutí majetku

Trest propadnutí majetku je nejpřísnější majetkovou sankcí. Představuje výjimku z ústavní ochrany nedotknutelnosti majetku jako základního lidského práva (čl. 11 LPS).

S ohledem na tvrdost tohoto trestu je možno jej uložit pouze za nejzávažnější trestné činy za splnění dalších omezujících podmínek. Oproti předchozí právní úpravě byl zúžen okruh případů, v nichž lze tento druh trestu uložit, a to na zvlášť závažné zločiny (zvlášť závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let (§ 14 odst. 3 TrZ)). Současně byl rozšířen počet skutkových podstat, u nichž trestní zákoník výslovně dovoluje tento trest uložit dle zásady v § 66 odst. 2 TrZ, a to tak, aby touto sankcí bylo možno postihnout ty nejzávažnější případy, u nichž je zistný motiv sice zpravidla hlavním motivem, nicméně nemusí tomu tak být vždy, resp. jeho prokázání nemusí být vždy snadné. Cílem této změny bylo dále prohloubit individualizaci trestu a poskytnout soudu co nejširší možnost k vyjádření všech okolností každého jednotlivého případu i v ukládání sankcí.⁶⁶

Soud může tento trest uložit za následujících předpokladů:

- vedle výjimečného trestu, a to bez ohledu na to, za jaký trestný čin byl výjimečný trest uložen a z jaké pohnutky byl čin spáchán,
- za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel získal nebo se snažil získat pro sebe nebo jiného majetkový prospěch; v obou těchto případech soud zohledňuje okolnosti spáchaného činu a poměry pachatele,
- bez ohledu na výše uvedené podmínky za zločin, u něhož trestní zákon uložení tohoto trestu dovoluje, a to buď vedle jiného trestu (s výjimkou peněžitého, viz § 53 odst. 1 TrZ), anebo jako samostatný, avšak pouze za předpokladu, že vzhledem, k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu

⁶⁶ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Nakladatelství Leges, 2010 s.381.

a k osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 66 odst. 2 TrZ).

Propadnutí majetku postihuje celý majetek odsouzeného nebo tu jeho část, kterou soud určí. Z propadnutí jsou však vyloučeny prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat (§ 66 odst. 3 TrZ).

Výrokem o propadnutí majetku zaniká společné jmění manželů⁶⁷ a propadlý majetek připadá státu (§ 66 odst. 4 a 5 TrZ).

Výkon trestu propadnutí majetku a zajištění výkonu trestu propadnutí majetku je upraveno v ustanovení § 345 až § 349 TrŘ.

7.3 Trest zákazu činnosti

Trest zákazu činnosti patří mezi ty tresty, jejichž smyslem je přímo zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti Jeho účelem je znemožnit pachateli vykonávat činnost, která by mohla vytvořit podmínky pro páčání určité trestné činnosti. Tento trest dočasně vyřazuje pachatele z možnosti zastávat některá zaměstnání, povolání, funkce nebo vykonávat činnosti, k nimž je zapotřebí určitého povolení nebo která jsou upraveny jinými právními předpisy (§ 73 odst. 3 TrZ). Jak vyplývá z této zákonné definice, není možné zakázat činnost, ke které není třeba žádné povolení, například jízdu na kole. Soud může zakázat pouze tu činnost, v jejíž souvislosti se pachatel dopustil trestného činu (§ 73 odst. 1 TrZ). Trest zákazu činnosti může být uložen i pachateli, který neměl příslušné oprávnění, v tomto případě má pak tento trest účinek, že pachatel po dobu zákazu činnosti nemůže uведенé oprávnění nebo souhlas získat (č. 41/1963 a 45/1969 rozh. tr.).⁶⁸

Trest zákazu činnosti může mít i výrazný účinek generálně preventivní, zejména při postihu pachatelů zastávajících veřejné funkce nebo vykonávajících profese, jejichž řádný výkon je založen na důvěře veřejnosti (např. lékaři, zaměstnanci bank, odpovědní zaměstnanci v hospodářské sféře, vedoucí zaměstnanci státních orgánů). S rozvojem

⁶⁷ Upraveno zejména v ustanoveních § 143 až 151 Občanského zákoníku.

⁶⁸ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Nakladatelství Leges, 2010 s.388.

svobodných povolání a soukromého podnikání vůbec nabyta na významu možnost ukládání trestu zákazu činnosti, a tím stoupla i citelnost postihu tímto druhem trestu, protože jeho uložení může znamenat ukončení dosavadní profesionální kariéry, skončení podnikatelských aktivit nebo jiné činnosti a nutnost zásadní změny zaměstnání či jiné výdělečné činnosti. Citelnost trestu zákazu činnosti ovšem může být u konkrétních pachatelů velmi různá, např. je rozdíl zakázat řízení motorových vozidel řidiči z povolání nebo osobě, která není držitelem řidičského oprávnění.⁶⁹

Trest zákazu činnosti může být uložen na jeden rok až deset let, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností (§ 73 odst. 1 TrZ). Jako samostatný trest ho může soud uložit pouze v případě, že trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje a jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 73 odst. 2 TrZ).

Výkon trestu zákazu činnosti je upraven ustanovením § 350 TrŘ a začíná právní mocí rozsudku, jímž byl uložen a končí uplynutím doby, na kterou byl stanoven. Do doby výkonu trestu zákazu činnosti se nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody, započítává se však doba, po kterou bylo pachateli před právní mocí rozsudku oprávnění k činnosti, která je předmětem zákazu, v souvislosti s trestným činem odňato podle jiného právního předpisu nebo na základě opatření orgánu veřejné moci nesměl již tuto činnost vykonávat (§ 74 odst. 1 TrZ).

Zákon umožňuje podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti. Dle ustanovení § 90 odst. 1 TrZ lze po výkonu poloviny tohoto trestu upustit od výkonu jeho zbytku, jestliže odsouzený v době výkonu trestu způsobem svého života prokázal, že dalšího výkonu tohoto trestu není třeba, anebo jestliže soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Současně stanoví soud zkušební dobu až na pět let, nikoliv však na dobu kratší než zbytek trestu. Zkušební doba počíná právní mocí rozhodnutí o tomto upuštění (§ 90 odst. 2 TrZ). Na rozdíl od podmíněného propuštění z výkonu trestu soud nemůže při upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti uložit žádná přiměřená omezení nebo povinnosti.

⁶⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 815.

Nedodržování trestu zákazu činnosti je postihováno jako přečin maření úředního rozhodnutí a vykázání podle ustanovení § 337 odst. 1 písm. a) TrZ.

Byl-li trest zákazu činnosti vykonán, nastupuje tzv. zákonná fikce neodsouzení (§ 74 odst. 2 TrZ).

7.4 Trest zákazu pobytu

Dalším druhem trestů, jež výrazně omezují svobodu pohybu a pobytu pachatele, která je jinak zaručena v ustanovení čl. 14 LPS a v mezinárodních úmluvách o lidských právech a základních svobodách, je trest zákazu pobytu. Podle čl. 14 odst. 3 LPS mohou být tyto svobody omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých, a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody. Jeho uložením se pachateli zamezuje přístup do prostředí, s nímž jeho trestná činnost souvisí a které by i v budoucnu mohlo ovlivnit nebo usnadnit páčání trestné činnosti.

Trest zákazu pobytu spočívá v tom, že se odsouzený nesmí po dobu výkonu tohoto trestu zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu. K přechodnému pobytu na takovém místě nebo v takovém obvodu v nutné osobní záležitosti je třeba povolení (§ 76 odst. 6 TrZ).

Pro uložení tohoto trestu se vyžaduje kumulativní splnění tří předpokladů:

- trest je ukládán za úmyslný trestný čin,
- jeho uložení vyžaduje ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku, a to se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu a
- pachatel, nemá trvalý pobyt v místě nebo obvodě, na který se má zákaz pobytu vztahovat.

Podle soudní praxe však okolnost, že pachatel je formálně přihlášen k trvalému pobytu v určitém místě, sama o sobě nevylučuje možnost uložení zákazu pobytu, který se vztahuje i na toto místo. Rozhodující je, zda místo, v němž je pachatel k trvalému

pobytu přihlášen, má skutečně charakter trvalého pobytu, a je nutno zjišťovat, kde se ve skutečnosti pachatel zdržuje (R 1/1976, R 52/1988).⁷⁰

Trest zákazu pobytu může být soudem uložen na jeden rok až deset let a do doby výkonu tohoto trestu se nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody (§ 75 odst. 1 a § 75 odst. 5 TrZ).

Trest zákazu pobytu může být uložen samostatně za trestný čin, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři léta, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 75 odst. 2 TrZ), a i když ve smyslu ustanovení § 53 odst. 1 TrZ je vyloučeno uložení tohoto trestu vedle trestu vyhoštění.

Soud může uložit na dobu výkonu trestu pachateli přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TrZ směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.

Při nedodržení uloženého trestu zákazu pobytu a zdržování se bez povolení nebo vážného důvodu v zakázaném místě nebo obvodě či při nerespektování přiměřených omezení a přiměřených povinností lze odsouzeného stíhat za přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 odst. 1 písm. c) TrZ).

Výkon trestu zákazu pobytu je upraven v ustanovení § 350a TrŘ; počíná dnem právní moci rozsudku, jímž byl tento trest uložen a končí uplynutím doby, na kterou byl uložen, nedošlo-li k podmíněnému upuštění od výkonu zbytku tohoto trestu.

Zákon umožňuje podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu pobytu. Dle ustanovení § 90 odst. 1 TrZ lze po výkonu poloviny tohoto trestu upustit od výkonu jeho zbytku, jestliže odsouzený v době výkonu trestu způsobem svého života prokázal, že dalšího výkonu tohoto trestu není třeba, anebo jestliže soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Současně stanoví soud zkušební dobu až na pět let, nikoliv však na dobu kratší než zbytek trestu. Zkušební doba počíná právní mocí

⁷⁰ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník s komentářem, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s.839.

rozhodnutí o tomto upuštění (§ 90 odst. 2 TrZ). Na rozdíl od podmíněného propuštění z výkonu trestu soud nemůže při upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu pobytu uložit žádná přiměřená omezení nebo povinnosti.

Po dobu, po kterou odsouzený vykonává činnou vojenskou službu, se trest zákazu pobytu nevykonává. Pokud odsouzený nespáchal ve výkonu této služby trestný čin a konal řádně vojenskou službu, soud od výkonu trestu zákazu pobytu nebo jeho zbytku upustí (§ 350a odst. 4 TrŘ).

Soud může od výkonu zbytku trestu zákazu pobytu upustit za stejných podmínek jako u výše popsaného trestu zákazu činnosti.

Trest zákazu pobytu se zahlučuje za podmínek § 105 odst. 1 písm. e) TrZ, případně za splnění podmínek § 105 odst. 3 TrZ. Opět by bylo vhodné doplnit citaci těchto ustanovení, pokud už je to tu zmiňováno.

7.5 Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je od 1. 1. 2010, kdy vstoupil v účinnost zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a novela trestního řádu, novým alternativním trestem. Je dalším trestem, který omezuje svobodu pohybu pachatele, která je jinak zaručena v čl. 14 LPS a v mezinárodních úmluvách o lidských právech a základních svobodách.

Tento nový druh trestu je zaměřen na postih specifického druhu kriminality, typicky jde např. o výtržnictví a násilné trestné činy páchané na sportovních stadionech apod. Zvláštní charakter této trestné činnosti, resp. její nárůst v poslední době a také zvláštní hodnotový systém pachatelů takových činů, vyvolaly potřebu zavedení zvláštního druhu trestu, který po určitou dobu pachateli znemožní návštěvu takového druhu akcí, při kterých ke spáchání trestného činu došlo. Preventivní účel tohoto trestu je tedy obdobný jako u trestu zákazu činnosti a zákazu pobytu.⁷¹

Soud může uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce na dobu až deseti let, dopustil-li se pachatel úmyslného trestného činu v souvislosti

⁷¹ Ščerba, F. Právní úprava nových alternativních trestů. Bulletin advokacie, 2009, č.10. s.86.

s návštěvou takové akce (§ 76 odst. 1 TrZ). Takové chování se může uskutečnit nejen na místě, kde se daná akce koná, ale i v jeho okolí, případně při přemísťování na takovou akci, bude-li mít protiprávní chování souvislost s takovou akcí.⁷²

Obsah tohoto trestu spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu jeho výkonu zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích (§ 76 odst. 3 TrZ). Jako samostatný trest může být tento trest uložen, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 76 odst. 2 a § 53 odst. 2 TrZ).

Při výkonu trestu je odsouzený povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu stanoví, zejména postupovat podle stanoveného probačního plánu, vykonávat stanovené programy sociálního výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství, a považuje-li to probační úředník za potřebné, dostavovat se podle jeho pokynů v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce k určenému útvaru Policie České republiky (§ 77 odst. 1 TrZ). Do doby výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce se doba výkonu trestu odnětí svobody nezapočítává (§ 77 odst. 2 TrZ).

Výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce počíná dnem právní mocí rozsudku, jímž byl tento trest uložen, a končí uplynutím doby, na kterou byl stanoven, nedošlo-li k podmíněnému upuštění od výkonu zbytku trestu dle ustanovení § 90 TrZ.

Lhůta k zahlazení odsouzení činí jeden rok, podmínkou však je, aby odsouzený po tuto dobu vedl řádný život (§ 105 odst. 1 písm. e) TrZ). Jestliže odsouzený prokázal po výkonu nebo prominutí trestu anebo promlčení jeho výkonu svým velmi dobrým chováním, že se napravil, může soud s přihlédnutím k zájmům chráněným trestním zákonem zahladit odsouzení na žádost odsouzeného nebo toho, kdo je oprávněn nabídnout záruku za dovršení nápravy odsouzeného, i před uplynutím doby uvedené v § 105 odst. 1 TrZ.

⁷² Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Nakladatelství Leges, 2010, s.390.

Nedodržování trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je postihováno jako přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle ustanovení § 337 odst. 1 písm. d) TrZ.

Výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je upraven § 350i a § 350j TrŘ.

7.6 Trest vyhoštění

Trest vyhoštění představuje velký zásah do svobody pohybu a pobytu zaručené ustanovením čl. 14 LPS a mezinárodními dokumenty. S ohledem na zásadu, že každý občan České republiky má právo na svobodný přístup na území republiky a nemůže být nucen k jejímu opuštění (čl. 14 odst. 4 LPS), týká se trest vyhoštění pouze cizinců. Samo vyhoštění je zakotveno již v čl. 14 odst. 5 LPS, který stanoví, že je možné vyhostit cizince pouze za podmínek stanovených zákonem.⁷³

Výše uvedená zásada je pak upravena v trestním zákoníku v ustanovení § 80 odst. 1 TrZ, který říká, že soud může uložit pachateli, který není občanem České republiky, trest vyhoštění z území České republiky, a to jako trest samostatný za jakýkoliv trestný čin (§ 53 odst. 2 TrZ) nebo i vedle jiného trestu s výjimkou trestu zákazu pobytu (§ 53 odst. 1 TrZ), vyžaduje-li to bezpečnosti lidí, majetku, anebo jiný obecný zájem.

Bezprostředním účelem trestu vyhoštění je zabránit pachateli trestného činu, který není občanem České republiky, v páchání další trestné činnosti na území České republiky, pokud z jeho strany hrozí nebezpečí lidem, majetku nebo jinému obecnému zájmu. V praxi bude trest vyhoštění ukládán zejména v rámci trestního postihu terorismu, obchodování se zbraněmi, s drogami, s jiným nebezpečným materiálem, organizování prostituce, obchodu s lidmi a jiné trestné činnosti páchané ve spolupráci s osobami v cizině.

Podle ustanovení § 80 odst. 2 TrZ může soud trest vyhoštění uložit ve výměře od jednoho roku do deseti let anebo na dobu neurčitou. Přihlíží přitom k povaze a

⁷³ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Nakladatelství Leges, 2010, s.392.

závažnosti spáchaného trestného činu, možnostem nápravy a poměrům pachatele a ke stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu.

Podle § 80 odst. 3 trestního zákoníku soud trest vyhoštění neuloží, jestliže:

- a) se nepodařilo zjistit státní příslušnost pachatele,
- b) pachateli byl uložen azyl nebo doplňková ochrana podle jiného právního předpisu,
- c) pachatel má na území České republiky povolen trvalý pobyt, má zde pracovní a sociální zázemí a uložení trestu vyhoštění by bylo v rozporu se zájmem na spojování rodin,
- d) hrozí nebezpečí, že pachatel bude ve státě, do kterého by měl být vyhoštěn, pronásledován pro svoji rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, příslušnost k určité sociální skupině, politické nebo náboženské smýšlení, nebo jestliže by vyhoštění vystavilo pachatele mučení či jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení anebo trestu,
- e) pachatel je občanem Evropské unie nebo jeho rodinným příslušníkem bez ohledu na státní příslušnost a má na území České republiky povolen trvalý pobyt anebo je cizincem s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta na území České republiky podle jiného právního předpisu, neshledá-li vážné důvody ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku,
- f) pachatel je občanem Evropské unie a v posledních 10 letech nepřetržitě pobývá na území České republiky, neshledá-li vážné důvody ohrožení bezpečnosti státu, nebo
- g) pachatelem je dítě, které je občanem Evropské unie, ledaže by vyhoštění bylo v jeho nejlepším zájmu.

Při nedodržení uloženého trestu vyhoštění a zdržování se bez povolení na území České republiky lze odsouzeného stíhat za přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. b) TrZ.

Jakmile nabude právní moci rozsudek, kterým byl uložen trest vyhoštění, předseda senátu zašle nařízení výkonu trestu Policii České republiky a vyzve zároveň odsouzeného, aby z České republiky neprodleně vycestoval. Výkon tohoto trestu je tedy svěřen orgánům Policie České republiky (§ 350b odst. 1 TrŘ).

Předseda senátu může poskytnout přiměřenou lhůtu odsouzenému k obstarání jeho záležitostí v případě, že nehrozí obava, že odsouzený, který je na svobodě se bude skrývat nebo jinak mařit výkon trestu vyhoštění (§ 350b odst. 2 TrŘ).

Hrozí-li naopak obava, že se bude odsouzený skrývat nebo jinak mařit výkon trestu vyhoštění, může předseda senátu rozhodnout o vzetí odsouzeného do vyhošťovací vazby, nerozhodne-li o jejím nahrazení zárukou, slibem nebo peněžitou zárukou (§ 350c odst. 1 TrŘ).

Ustanovení § 350h odst. 1 TrŘ upravuje možnost, kdy soud může od výkonu trestu vyhoštění nebo jeho zbytku upustit. Lze tak postupovat v případě, kdy po vyhlášení rozsudku, kterým byl tento trest uložen, nastaly skutečnosti, pro které trest vyhoštění nelze uložit.

Lhůta k zahlázení odsouzení činí tři roky, podmínkou však je, aby odsouzený po tuto dobu vedl řádný život (§ 105 odst. 1 písm. d) TrZ). Jestliže odsouzený prokázal po výkonu nebo prominutí trestu anebo promlčení jeho výkonu svým velmi dobrým chováním, že se napravil, může soud s přihlédnutím k zájmům chráněným trestním zákonem zahladit odsouzení na žádost odsouzeného nebo toho, kdo je oprávněn nabídnout záruku za dovršení nápravy odsouzeného, i před uplynutím doby uvedené v § 105 odst. 1 TrZ.

Výkon trestu vyhoštění je upraven v ustanovení § 350b až § 350h TrŘ.

7.7 Trest zákazu činnosti a trest zákazu pobytu z pohledu praxe

V souvislosti s ostatními druhy alternativních trestů bych se z pohledu praxe ráda zmínila o trestu zákazu činnosti a o trestu zákazu pobytu.

Trest zákazu činnosti je trestem v praxi hojně využívaným zejména při řešení trestných činů v dopravě. Právě pro tento typ trestné činnosti je typické, že při jejím

spáchání prakticky vždy následuje uložení trestu zákazu činnosti, a to konkrétně trestu spočívajícího v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu na dobu jednoho roku až deseti let. Takový trest může být uložen například za řízení motorového vozidla pod vlivem alkoholu (činí-li hladina alkoholu v krvi řidiče více než jedno promile), ale také za ublížení na zdraví při zaviněné dopravní nehodě. U tohoto trestu se téměř modelově projevuje účel trestu (který byl dosud výslovně uveden v trestním zákoně), a tím je individuální, ale i generální prevence – je-li totiž pachatel uloženo (stručně řečeno) zákaz řízení, zabraňuje se mu na nějakou dobu vykonávat činnost, která vedla ke spáchání protiprávního jednání; současně však jsou v důsledku uložení tohoto trestu pachatel chráněn i ostatní členové společnosti – nemůže-li pachatel řídit, nemůže je ohrožovat.

Trest zákazu pobytu je zase typickým trestem ukládaným za majetkovou trestnou činnost pachatelům, kteří se tohoto druhu trestné činnosti dopouštějí mimo místo svého trvalého bydliště. Zejména pro pražské (obvodní) soudy je typické, že pachatelům z jiných měst, kteří se na území hlavního města dopouštějí majetkové kriminality, ukládají (často jako trest jediný) trest zákazu pobytu na území hlavního města Prahy. Stejně tak není výjimečná situace, kdy Okresní soud v Ústí nad Labem uloží trest zákazu pobytu na území Statutárního města Ústí nad Labem pachatel, který do Ústí nad Labem „dojíždí“ odcizovat věci z obchodních domů či ze zaparkovaných vozidel například z Děčína či z Teplic. Ač se to na první pohled nezdá, bývá tento druh trestu většinou velmi efektivní. Nejen, že vytěsňuje pachatele z míst, na kterých se nezákonného jednání dopustili, ale pokud byl skutečně uložen jako trest alternativní, a trest nepodmíněný (spolu s ním nebo místo něho) uložen nebyl, bývá tento trest takovým posledním varováním před nepodmíněným trestem. Pokud totiž odsouzený uložený trest zákazu pobytu poruší (a nemusí to být ani v souvislosti s páčáním další trestné činnosti, prostě se „pouze“ zdržuje na místě, kde mu to bylo zakázáno), vystavuje se riziku dalšího trestního stíhání, konkrétně pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní podle § 337 odst. 1 písm. c) TrZ, a je tak ohrožen trestem v poměrně přísné trestní sazbě až do tří let odnětí svobody. Je-li pak skutečně uznán vinným, bývá mu již zpravidla ukládán trest nepodmíněný, neboť alternativní trest zcela evidentně k jeho nápravě nevedl.

8. Probační a mediační služba České republiky

8.1 Zřízení probační a mediační služby

Počátky probace a mediace v České republice jsou spojeny s vládním usnesením v rámci programu Prevence kriminality, „Současný stav a východiska do roku 2000“, č. 341/1994 kdy byla s účinností od 1. 1. 1996 vytvořena při okresních i krajských soudech systemizovaná místa probačních úředníků. Plněním úkolů probačních úředníků byli na většině okresních a na některých krajských soudech pověřeni pracovníci odborného aparátu soudů a vyšší soudní úředníci. Důraz byl kladen především na zajištění administrativně technického výkonu obecně prospěšných prací a kontrolu chování obviněných v rámci uloženého dohledu, přičemž tento výkon probačních aktivit byl zpravidla kumulován s další činností těchto pracovníků. Činnost probačních pracovníků byla omezena zejména na vykonávací fázi trestního řízení, ve které byla zdůrazňována především kontrola chování pachatelů v průběhu zkušební doby. Rovněž v průběhu roku 2000 probíhal pilotní projekt kvalifikačního vzdělávání budoucích úředníků a asistentů služby.⁷⁴

Završením těchto předchozích událostí bylo schválení Probační a mediační služby zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě (dále jen „ZPMS“), s účinností od 1. 1. 2001, který se váže k základním trestněprávním předpisům, kterými jsou trestní zákon, trestní řád a také zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

8.2 Základní údaje o Probační a mediační službě

Probační a mediační služba byla zřízena jako samostatná organizační složka a účetní jednotka státu, která je přímo podřízená ministerstvu spravedlnosti, v čele s ředitelem, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Ředitel Probační a mediační služby je povinen zajišťovat její chod po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční. Bližší podrobnosti stanovuje Statut probační a mediační služby. Probační a mediační služba nevybavená rozhodovacími pravomocemi je postavena mimo stávající strukturu orgánů činných v trestním řízení, a to především

⁷⁴ Výroční zpráva o činnosti Probační a mediační služby za rok 2001. s.3.

za účelem její relativní samostatnosti a potřeby plně využít spolupráce této služby v průběhu celého trestního řízení, jak pro potřeby trestního stíhání, tak vykonávacího řízení. Probační a mediační služba se člení na ředitelství a střediska působící v sídlech okresních soudů nebo na roveň jim postavených soudů.⁷⁵ V současné době je 74 středisek v sídlech okresních soudů.⁷⁶ Jako poradní orgán ministra spravedlnosti se zřizuje Rada pro probaci a mediaci, jejímž úkolem je koncepční a metodické ovlivňování a usměrňování činnosti Probační a mediační služby. Pro kvalitní fungování Probační a mediační služby je důležité personální zajištění. Úkoly Probační a mediační služby tedy plní v rámci jejich středisek v pracovním poměru zaměstnanci státu ve funkcích úředníků nebo asistentů Probační a mediační služby, kteří musí splňovat zákonem stanovené podmínky. Úředníkem může být fyzická osoba, která musí být bezúhonná, způsobilá k právním úkonům, musí mít vystudované magisterské vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední a vykonat odbornou zkoušku úředníka Probační a mediační služby. Pro funkci asistenta je dostačující věk starší než 21 let, bezúhonnost, způsobilost k právním úkonům a středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední. Úředníci a asistenti mají povinnost prohlubovat své odborné znalosti a vzdělávat se. Zatímco úředníci řeší náročnější odborné úkoly, asistenti provádějí a zabezpečují jednotlivé méně složité úkony probační a mediační činnosti podle pokynů úředníka. Jejich rozdílné postavení se tedy projevuje v šíři práv a povinností.

Probační a mediační služba vychází při své činnosti z principů restorativní (obnovující se) justice. K trestnému činu přistupuje jako k útoku především vůči poškozenému, kdy zdůrazňuje konkrétní poškození oběti trestného činu a potlačuje dosavadní pojetí, které zdůrazňovalo zejména poškození státu či společnosti (veřejných zájmů). Restorativní justice se proto soustřeďuje především na konflikt, který vznikl mezi obětí trestného činu a jeho pachatelem jako reakce na spáchaný trestný čin, resp. stíhaný trestný čin posuzuje jako projev určitého sociálního konfliktu mezi nimi. V trestním procesu proto počítá nejen s aktivní rolí obviněného, ale také s individuálním zohledněním zájmů a potřeb oběti trestného činu a dalších dotčených subjektů (zejména sociálního společenství, v němž se pohybují obviněný a jeho oběť), přičemž klade důraz

⁷⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád, 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 2917.

⁷⁶ Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/03_ORG_RAD_PMSCR_struktura_21052010.pdf (citováno dne 14. 3. 2011).

na odstranění konfliktu mezi nimi, což je samozřejmě i v širším veřejném zájmu. Koncepce restorativní justice je tedy chápána jako úsilí po obnovení trestným činem narušeného nebo ohroženého systému chráněných hodnot a sociálních vztahů. V tomto smyslu jde o kvalitativně nové pojetí odpovědnosti za řešení problému kriminality, které není již pouze v rukou státu, resp. jeho orgánů, ale rovněž v kompetenci těch, kterých se bezprostředně týká. Výkon trestní spravedlnosti v tomto kontextu nabývá úplně jinou podobu, mnohem bližší subjektivnímu pocitu dotčených osob.⁷⁷

8.3 Cíle a činnost Probační a mediační služby

K 1. lednu 2001 Probační a mediační služba na základě účinnosti zákona zahájila oficiálně svoji činnost. V návaznosti na předešlé období (od roku 1996 do konce roku 2000) byla zřízena především s úkolem přispívat k naplňování trestní spravedlnosti, zejména vytvářením podmínek pro účinné a efektivní rozhodování o alternativních postupech v trestním řízení a ukládání a zajištění výkonu alternativních trestů a rovněž nalezení odpovídající reakce na spáchaný trestný čin. Probační a mediační služba přispívá při naplňování trestní spravedlnosti v České republice, především vytvářením podmínek pro uplatnění alternativních postupů v trestním řízení a zajištění efektivního výkonu alternativních trestů včetně nalezení účinné reakce na spáchaný trestný čin. Za tím účelem provádí PMS probaci a mediaci, podílí se na řešení sporů mezi obviněnými a poškozenými a svými činnostmi usiluje o urovnání konfliktních stavů v souvislosti s trestním řízením a o obnovení respektu ke společenským normám. Nedílnou součástí poslání PMS je prevence a snižování rizik opakování trestné činnosti.⁷⁸

Probační a mediační služba usiluje o dosažení těchto cílů:

- integrace pachatele - usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, o jeho uplatnění a seberealizaci,

⁷⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád, 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, s.2910-2911.

⁷⁸ Výroční zpráva o činnosti Probační a mediační služby za rok 2001. s.4.

- participace poškozeného – Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost,
- ochrana společnosti – Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.⁷⁹

Probačí se dle ZPMS rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů (§ 2 odst. 1 ZPMS).

Mediací se dle § 2 odst. 2 ZPMS rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

Činnost Probační a mediační služby je upravena v § 4 ZPMS a spočívá zejména:

- v obstarávání podkladů k osobě obviněného a jeho rodinnému i sociálnímu zázemí,
- ve vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválené dohody o narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody,

⁷⁹ <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>

- ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem,
- ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole alternativních trestů, včetně trestu obecně prospěšných prací, ve sledování výkonu ochranných opatření,
- ve sledování a kontrole chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody,
- v pomáhání poškozeným a dalším osobám dotčeným trestným činem při odstraňování následků trestného činu,
- v podílení se na prevenci trestné činnosti.

K tomu, aby mohla Probační a mediační služba řádně plnit své funkce, je třeba, aby docházelo ke spolupráci se státními orgány a dalšími institucemi.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo provést rozbor platné právní úpravy, co nejlépe popsat problematiku alternativních trestů a formulovat podněty ke zdokonalení právní úpravy.

Alternativní tresty s sebou přináší řadu výhod. Odsouzení nemusí vykonávat tresty ve věznicích, ale mohou zůstat na svobodě, kde nejsou vystaveni kriminálnímu prostředí, a mohou si taktéž zachovat rodinné svazky, sociální kontakty, profesní uplatnění a podobně. Stát na těchto druzích trestu profituje tím, že ušetří nemalé finanční prostředky spojené s provozem věznic a s dalšími náklady souvisejícími s výkonem nepodmíněného trestu.

Alternativní tresty současně zamezují druhotné kriminalizaci, tedy situaci, kdy odsouzený je ve věznici vystaven dalším negativním vlivům (prostředí, spoluvězni) a po propuštění z výkonu trestu u něho hrozí riziko, že bude trestnou činností opakovat.

Jako náměty *de lege ferenda* bych uvedla následující:

U trestu obecně prospěšných prací bych zakotvila požadavek souhlasu pachatele s uložením tohoto druhu trestu. Mám za to, že vyjádřený souhlas zesiluje výchovný účel samotného trestu.

V právní úpravě peněžitého trestu bych zavedla možnost odvrátit výkon peněžitého trestu náhradou ve formě obecně prospěšných prací, jestliže by s takovým postupem pachatel souhlasil. Soud by vždy zhodnotil, zda by tato náhrada za peněžitý trest byla dostatečná vzhledem k dosažení účelu trestu, což by nejspíše odpovídalo peněžitému trestu uloženému v nižší výměře. Další otázkou k diskusi je případ, kdy není možné zjistit skutečný denní příjem pachatele a kdy příjmy/výnosy jsou určeny odhadem soudu. Stávající úprava je příliš obecná a nebylo by od věci podrobněji stanovit, jakým způsobem by měl soud tyto příjmy odhadovat.

Pokud jde o trest domácího vězení, jeho význam bude moci být vážněji posouzen až v okamžiku, kdy kontrola tohoto trestu bude zajištěna prostřednictvím monitorovacího zařízení. Domnívám se však, že by bylo vhodné se zamyslet nad délkou

náhradního trestu pro případ, že by výkon tohoto trestu byl zmařen. Výše náhradního trestu činící pouhý jeden rok se mi zdá nedostatečná, neboť jde v podstatě o pouhou jednu polovinu maximální výměry trestu domácího vězení.

V souvislosti s trestem domácího vězení by nebylo od věci upravit povinnost soudu při svém rozhodnutí zohlednit i situaci v místě bydliště obžalovaného v tom smyslu, zda trest domácího vězení ukládaný obžalovanému bude snesitelný i pro ostatní členy jeho domácnosti. Nelze totiž vyloučit případ, kdy obžalovaný bude osobou psychicky labilní či agresivní a bude si „rozladění“ z výkonu tohoto trestu „vybíjet“ na svých spolubydlících, kteří by tak tímto druhem trestu byli nepřímo poškozeni. Tyto okolnosti by měla zjišťovat Probační a mediační služba a posléze by je měla sdělit soudu ve svém stanovisku k uložení tohoto druhu trestu.

Na tomto místě bych chtěla zdůraznit, že alternativní tresty zaujímají významné místo v našem sankčním systému, o čemž svědčí i statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR. V současné době je v našich podmínkách nejčastěji ukládanou alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody podmíněné odsouzení, včetně podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, když tento druh trestu v roce 2009 tvořil celkem 56,5 % všech uložených trestů. Druhým nejčastěji ukládaným alternativním trestem je trest obecně prospěšných prací, který byl v roce 2009 uložen v 16 % případů. Další místo zaujímá peněžitý trest, který byl ve stejném roce uložen v 7,2 % případů. V dalších podrobnostech odkazuji na statistické údaje o uložených trestech za období od roku 1999 až do roku 2009, které tvoří přílohu č. 2 této práce.

Po podrobném seznámení se s problematikou alternativních trestů mohu závěrem konstatovat, že ačkoli se objevují a do budoucna jistě i budou objevovat určité návrhy de lege ferenda, pokládám stávající právní úpravu alternativních trestů za kvalitní a přínosnou.

Použitá literatura

Knihy a sborníky

- Hendrych, D. a kolektiv. *Právníký slovník*. 3. vydání. Nakladatelství C.H. Beck, 2009.
- Jelínek, J. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Linde, 2006.
- Jelínek, J. a kolektiv. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Nakladatelství Leges, 2010.
- Kalvodová, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002.
- Karabec, Z. *Koncept restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003.
- Kratochvíl, V. *Kurs trestního práva, trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009.
- Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. přepracované vydání. Wolters Kluwer, 2010.
- Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000.
- Šámal, P. a kol. *Trestní řád*, 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008.
- Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: C.H. Beck, 2009.
- Válková, H., Šámal, P., Sotolář, A. *Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003.
- Větrovec, V., Nedorost, L. a kolektiv. *Zákon o probaci a mediaci. Komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002.

Články

- Barbořík, M. *Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení*. Trestní právo, 2006, č. 5. s.4-12.

- Kučera, P., Kincl, M. *Ztrácí trest domácího vězení smysl?* Trestní právo, 2010, č.4, s.3.
- Soukup, P. *Peněžitý trest.* Trestní právo, 2007, č. 9, s.24.
- Šámal, P. *Prezident republiky podepsal nový trestní zákoník.* Právní rozhledy, 2009, č.3, s.2.
- Ščerba, F. *Právní úprava nových alternativních trestů.* Bulletin advokacie, 2009, č.10, s.86.
- Výroční zpráva o činnosti Probační a mediační služby za rok 2001. s.3.
- Žatecká, E. *Poznatky z praxe probačních pracovníků (možné náměty de lege ferenda).* Trestněprávní revue, 2007, č. 6.

Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 2/ 1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku, sněmovní tisk č. 410/072

Internetové zdroje

- www.reformajustice.cz
- <http://portal.justice.cz>
- www.beck-online.cz
- www.pmscr.cz

- www.spj.cz
- www.epravo.cz
- www.wikipedia.cz

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Statistika uložených trestů domácího vězení

Příloha č. 2 – Statistika uložených trestů v letech 1999 - 2009

Příloha č. 1

Statistika uložených trestů domácího vězení

Číslo a název regionu	IPŠ	IPŠ - doporučeno TDV		TDV uloženo	TDV nařízeno	TDV vykonáno	TDV náhradní trest	TDV skončeno jinak	Aktuální stav:
		ano	ne						
1 Praha	11	2	4	5	5	2	0	0	3
2 Středočeský	47	21	20	9	7	0	0	0	7
3 Jihočeský	30	18	8	24	23	6	3	0	14
4 Západočeský	36	18	17	11	10	0	0	0	10
5 Severočeský	25	14	5	10	9	0	0	0	9
6 Vysočinský	70	36	28	23	22	3	2	0	17
7 Jihozápadní	63	18	29	23	17	0	1	3	13
8 Severovýchodní	66	30	29	27	20	2	1	0	17
	348	157	140	132	113	13	7	3	90

(stav k 19. 1. 2011)

Zdroj: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5266&d=310180>

Příloha č. 2

Statistika uložených trestů v letech 1999 – 2009

Rok	NEPO	%	PO	%	peněžitě tresty	%	obecně prospěšné práce	%	jiné samost. uložené	%
1999	15340	24,5	38188	61,0	3370	5,4	3215	5,1	707	1,1
2000	14114	22,3	35617	56,3	3571	5,6	7084	11,2	754	1,2
2001	12533	20,8	32817	54,5	3324	5,5	8835	14,7	589	1,00
2002	9659	14,8	34942	53,7	3500	5,4	13424	20,6	1165	1,8
2003	9797	14,8	35676	53,9	2941	4,4	13592	20,6	1590	2,4
2004	10192	14,9	36162	52,8	2913	4,3	13031	19,0	1622	2,4
2005	10078	14,9	36006	53,3	2663	3,9	11990	17,7	1763	2,6
2006	9997	14,4	38657	55,7	2678	3,9	11787	17,0	1386	2,0
2007	9871	13,0	42242	55,8	4552	6,0	11921	15,7	1206	1,6
2008	10255	13,5	42157	55,6	5307	7,0	11193	14,8	993	1,3
2009	10687	14,5	41686	56,5	5280	7,2	11804	16,0	1766	2,4

Zdroj: Statistická ročenka kriminality 2010, Ministerstvo spravedlnosti ČR

Alternative Punishments - Resumé

My thesis is called *The Alternative Punishments in czech criminal law*. I have chosen this topic as using alternative forms of sanctions alongside with traditional punishments is a product of the last decades in our legal order and remains very actual question until now.

The crime rate is constantly rising therefore it is necessary to react on it adequately with providing a wide range of sanctions. As one of the governing principles in czech criminal law is a principle of humanity the alternative punishments take a principal place in our legal order.

The main purpose of my thesis is to analyse and clarify the particular forms of alternative punishments. Those sanctions bring a lot of advantages for convicted in contrary to other traditional punishments as they are not isolated from society and have a chance to re-educate themselves. The alternative punishments are useful and cheaper than short-term confinement. This thesis focuses on the analysis of the actual legislation, assesses changes brought by the new criminal code and defines proposals which would improve the legislation in future.

The thesis is composed of eight chapters. First chapter is subdivided into three parts. The first part deals with the term and purpose of the punishment, the second analysis theory of punishment and the third one discusses the concept of restorative justice.

The second chapter's heading is *Types of punishments in Criminal Code No. 40/2009* and consists of three parts. The first part discusses the history of development of punishments since 1989, the second chapter defines the types and system of punishments and finally the third chapter explores alternative forms of the sentence of an imprisonment.

Chapters four to six gradually focus on a conditional sentence of an imprisonment, a conditional sentence of an imprisonment with supervision, a sentence of house arrest, a sentence of community service order and a money penalty. Those chapters provide with general characteristics of each sanctions mentioned above, legal

conditions for imposition of particular sanction, length of sentence, general description of the execution of each punishment. Finally follows classification of current problems associated with their imposition and execution describing in meantime the view of punishment in judicial practice.

Chapter seven deals with other alternative punishments according to the valid legislation and with prohibition of staying and prohibition of activities from view of practice.

In the last eight chapter I could not miss discussion about the Probation and Mediation Service, whose role significantly contributes to the effective implementation of alternative sentences and therefor their role is irreplaceable in criminal law.

The alternative punishments have irreplaceable position in the Czech criminal law. Adoption of Act No. 40/2009, Criminal Code, should contribute by its changes of substantive regulation to more effective enforcement of those sanctions in practice and greater involvement of the Probation and Mediation Service in the process of their imposition and execution. By changing the concept of sanctions in favor of alternatives, the court has to consider the possibility of imposing other sanctions than imprisonment first and extension alternative sentence for punishment of house arrest and punishment prohibition of entry to sporting, cultural and other social events. It is interesting to see how these changes will affect the frequency of imposition of alternative punishments in the future .

Klíčová slova (Keywords)

Alternativní tresty – Alternative punishments

Podmíněný trest odnětí svobody – Conditional sentence of an imprisonment

Trest domácího vězení – House arrest

Obecně prospěšné práce – Community service order

Peněžitý trest – Money penalty